

تحفه هند

گزارش سفر به دهلی کهن ترین کلانشهر دنیا

اسفند ۱۳۹۱

بخش اول: هند، دنیای تضادها

بخش دوم : بازدیدها و نشست های علمی

بخش سوم: نشست های سیاسی - فرهنگی

بخش چهارم: دیدار از مراکز فرهنگی و عبادی

بخش پنجم : ضمیمه ها

مقدمه:

اهمیت کشور هندوستان که بخش اعظم شبه قاره هند را به خود اختصاص داده است بر کسی پوشیده نیست. گستردگی مرزهای جغرافیایی، جمعیت زیاد، آب و هوا، قدمت و فرهنگ و بویژه پیشینه دین مبین اسلام در آن کشور به طور عام و تشیع به طور خاص و وجود مراکز علمی فعال اسلامی و نیز آثار کهن اسلامی در آن کشور معاونت فرهنگی، ارتباطات و امور بین الملل را بر آن داشت تا سفری کوتاه، ویژه جمعی از مسئولان ارشد و اساتید برجسته مؤسسه ترتیب داده تا از نزدیک با بخشی از تاریخ این کشور پهناور آشنا و از فعالیت های علمی و اسلامی انجام شده یا در حال انجام آن تا حد ممکن آگاه شوند.

در برنامه سفر به هندوستان بازدید از چند مرکز علمی و ملاقات با چند تن از اساتید برجسته مسلمان و نیز بازدید از آثار تاریخی و فرهنگی این کشور گنجانده شد. این سفر به فضل الهی و با برنامه ریزی و هماهنگی خوب مدیر محترم امور بین الملل جناب حجت الاسلام والمسلمین حسین پور، علی رغم کوتاهی زمان سفر، در بهترین زمان ممکن از نظر آب و هوایی انجام و از محتوای بسیار خوب و غنی برخوردار بود. از وقایع مهم و برجسته سفر می توان به جلسه با نماینده محترم ولی فقیه در هندوستان جناب حجت الاسلام والمسلمین مهدوی پور، جلسه با استاد پروفیسور حجت الاسلام والمسلمین **علی محمد نقوی** از اساتید برجسته اسلام شناس و جامعه شناس هند، بازدید از مرکز نمایندگی جامعه المصطفی و جلسه با رییس آن نمایندگی جناب حجت الاسلام والمسلمین دکتر مهدوی و بررسی زمینه های همکاری با آن مرکز، بازدید از دانشگاه علیگر و بالاخره جلسه با جناب استاد خواجه پیری و بازدید از مرکز احیاء نسخ خطی ایشان نام برد.

در پایان از همه کسانی که ما را در انجام هرچه بهتر این سفر یاری رساندند بویژه رییس محترم مؤسسه دارالحدیث و نیز حجج اسلام آقایان مهدی معراجی، سید رسول موسوی، بهروز حسین پور و احمد عالمی معاون محترم رایزنی جمهوری اسلامی ایران در هند و بالاخره جناب آقای مهدی غلامعلی که زحمت تدوین گزارش مبسوط سفر به هندوستان را برعهده گرفتند صمیمانه سپاسگزارم.

محمد تقی سبحانی نیا

معاونت فرهنگی، ارتباطات و امور بین الملل

زمستان ۱۳۹۱

بخش اول: هند، دنیای تضادها

۱. ورود به هندوستان

۲. شبه قاره هندوستان در یک نگاه!

۱. ورود به هندوستان

جمعه ۴ / ۱۲ / ۱۳۹۱

دهلی، پایتخت شبه قاره هند، با قدمتی پنجهزار ساله شهری کهن در دل آسیاست که بارها به عنوان مرکز حکومت های متعدد بوده و مورد طمع شاهانی چون نادر و تیمور نیز بوده است. تخت طاووس و الماس معروف دریای نور از غنائم با ارزشی است که در کنار ثروتی کلان از این شهر به ایران آمد. دهلی را قدیمی ترین ناحیه مسکونی جهان به شمار می آورند که از ابتدا تاکنون همواره سکونت در آن جریان داشته است. این شهر آمیخته ای است از جامعه سنتی و مدرن و نمودی است از اجتماع مذاهب، قومیت ها و فرهنگ های مختلف.

هوایمای ایرباس ۳۰۰ شرکت هواپیمایی ماهان در ساعت ۲۰/۴۵ روز جمعه چهارم اسفند به وقت محلی در فرودگاه بین المللی ایندرا گاندی دهلی نشست. بنا بر اعلام سرمهماندار درجه هوا دهلی ۲۱ درجه و تفاوت ساعت با ایران مثبت دو ساعت است.

یاسین - فرستاده خانه فرهنگ جمهوری اسلامی - در بیرون فرودگاه منتظر ایستاده بود تا به همراه دو اتومبیل ما را به هتل راهنمایی کند. محل اقامت، هتل ریولز در خیابان بهار گنج است. پایتخت هندوستان شهری بسیار بزرگ است که از دو بخش دهلی و دهلی نو تشکیل شده است. هتل در بخش دهلی نو قرار دارد. دو سمت خیابان شلوغ و پر رفت و آمد بهار گنج، هتل های متعددی است که معمولاً سه یا چهارستاره را زیننده تابلو های خود نموده اند. هتل بسیار معمولی است و بی تردید اگر در ایران بود یک ستاره نیز نداشت. سه اطاق برای هر نُه نفر ما کافی بود.

افتخاری بود که در این سفر همراه اساتید بزرگوار و مدیران موسسه علمی فرهنگی دارالحدیث و دانشگاه قرآن و حدیث بودیم. این سفر به همت معاون محترم فرهنگی، ارتباطات و امور بین الملل دارالحدیث جناب حجة الاسلام و المسلمین دکتر سبحانی نیا برگزار شده بود. زحمات و تلاشهای بسیار ستودنی دوست ارجمند جناب حجة الاسلام حسین پور مدیر محترم بین الملل موسسه دارالحدیث که از حدود دو ماه پیش از سفر شروع شده بود، در طول سفر کاملاً آشکار گردید. جمع همراه همواره قدر دان زحمات و برنامه ریزی های دقیق ایشان بودند.

گفتنی است گذشته از دو بزرگوار پیش گفته، در این سفر بخت یارمان بود که همراه بودیم با بزرگانی چون حجج اسلام و اساتید گرانقدر - به ترتیب حروف الفبا - دکتر رضا برنجکار - مدیر گروه کلام دانشگاه قرآن و حدیث، دکتر حجت الله بیات - رییس دانشکده علوم و معارف اسلامی دانشگاه قرآن و حدیث، دکتر هادی حجت - معاون آموزش و تحصیلات تکمیلی دانشگاه قرآن و حدیث، استاد سید علیرضا حسینی - مدیر گروه علوم حدیث دانشگاه قرآن و حدیث، دکتر رسول رضوی معاون پژوهشی دانشگاه قرآن و حدیث و استاد محمد مرادی - مدیر گروه ترجمه موسسه علمی فرهنگی دارالحدیث .

شایسته است سپاس خود و همسفران بزرگوaram را از همکاری کلیه مسئولان ایرانی مقیم دهلی، به ویژه مسئولان محترم دفتر نمایندگی ولی فقیه در هندوستان، خانه فرهنگ جمهوری اسلامی، انجمن اسلامی دانشجویان دهلی و علیگر و همچنین مترجمان هندی جنابان حجة الاسلام سید غلامحسین رضوی و آقای اشرف زیدی ابراز نمایم. در پایان مراتب قدردانی و سپاسگزاری خود و همسفرانم را از معاون محترم فرهنگی ارتباطات و امور بین الملل موسسه علمی فرهنگی دارالحدیث دوست بزرگوaram جناب حجة الاسلام و المسلمین دکتر سبحانی نیا که با سعه صدر و اخلاق کریمانه مدیریت این سفر را عهد دار بودند، صمیمانه اظهار داشته و توفیق روز افزون ایشان را از خداوند خواستاریم.

این نوشتار در پنج بخش تقدیم خوانندگان می شود. پس از بخش حاضر، نخست گزارشی از مراکز و نشست های علمی است، سپس یادکردی از چند نشست سیاسی - فرهنگی است. و در بخش چهارم به معرفی مراکز فرهنگی و دیدنی بازدید شده در سفر پرداخته ایم و در نهایت نیز چند ضمیمه به یاد ماندنی از این سفر خواهد آمد. گفتنی است در تنظیم بخش معرفی مراکز دیدنی و فرهنگی گذشته از مشاهدات عینی و دو کتاب مربوط به هندوستان، وام دار سایت های معتبر اینترنتی هستیم.

۲. شبه قاره هندوستان در یک نگاه!

جمهوری هند یا بهارات وَرَش (به زبان سانسکریت) ، در جنوب قاره آسیا، مهد یکی از پنج تمدن کهن دنیا و سرزمین نژادها، زبان ها، آیین ها و فرهنگهای گوناگون است. جمعیت یک میلیارد و ۲۱۰ میلیونی^۱ هند سبب شده که دومین کشور^۲ از جهت جمعیت، و وسعت^۳ ۳ میلیون و ۲۷۸ هزار کیلومتری اش^۳ نیز این کشور را به عنوان هفتمین کشور بزرگ دنیا مشهور نموده است. هندی ها شصت و پنج سال پیش^۴ به رهبری مهاتما گاندی طعم استقلال را چشیدند و با پیشرفت های علمی اقتصادی و صنعتی اکنون در پله دهمین کشور صنعتی جهان جا خشک کرده اند. از ایالتهای شمالی در دامنه کوه های پهناور هیمالیا نظیر کشمیر که همواره آب و هوای دلپذیر و چهار فصل دارند که بگذریم در اغلب نقاط کشور آب و هوای منطقه گرمسیری - استوایی همراه با بارانهای موسمی را شاهد هستیم. زبان رسمی هندی و خط نگارشی هم، هندی و به قول خودشان «دیوناگری» است اما در حال حاضر مکاتبات رسمی و اداری کشور و تقریباً تدریس و تحقیق در مراکز آموزش عالی نیز مانند پیش از استقلال به زبان انگلیسی است. البته زبان فارسی حدود ۷۰۰ سال رایج بوده است. طبق قانون اساسی، هندوستان یک اتحادیه متشکل از ایالات، جمهوری دمکراتیک سوسیالیستی و سکولار و حکومتی با نظام پارلمانی است که به صورت فدرال اداره می شود. این کشور اکنون دارای ۳۱ ایالت و ۷ فرمانداری مرکزی است. حدود ۸۰٪ مردم، دینشان هندو و فرقه های آن، ۱۵٪ مسلمان و ۵٪ دیگر از ادیانی چون آیین مسیح، یهود، بودا، زرتشت، سیک و جین تبعیت می کنند. این کشور در حال حاضر با داشتن ۵۳۵ دانشگاه، ۱۷۰۰۰ دانشکده، ۱۸۰۰ دانشکده دخترانه، ۳۰ موسسه آموزش عالی دولتی و ۷۰۰ مرکز تحقیقات علمی مقام نخست را در بین کشورهای در حال توسعه دارا و سومین قدرت تحقیقاتی جهان

۱. براساس آخرین سرشماری که در سال ۲۰۱۱ بوده است.

۲. پس از چین.

۳. کمی بیش از دوبرابر ایران.

۴. هند در ۱۵ ماه اوت سال ۱۹۴۷ به عنوان یک کشور مستقل اعلام شد.

است. هند از مهمترین تولید کنندگان عمده نرم افزارهای رایانه ای در جهان و مجهز به سیستم و سامانه های ماهواره ای در زمینه تحقیقات کشاورزی، هواشناسی مخابراتی و نظامی است. حدود هزار شبکه تلویزیونی دارد که نیمی از آن به صورت زنده برنامه پخش می کنند، سرعت اینترنت هم کمتر از ۳ مگابایت نیست. آخرین نکته هم اینکه واحد پولشان روپیه و در حال حاضر نرخ ارزش برابری یک دلار آمریکا ۵۳ تا ۵۵ روپیه است.

بخش دوم : بازدیدها و نشست های علمی

۱. مدرسه علمیه شهید رابع
۲. دفتر نمایندگی جامعة المصطفی در هندوستان
۳. جلسه با حجة الاسلام و المسلمین پرفسور سید علی محمد نقوی
۴. شهر دانشگاهی علیگر
۵. مرکز میکرو فیلم نور

۱. مدرسه علمیه شهید رابع

یکشنبه ۱۳۹۱ / ۱۲ / ۶

تنها مدرسه علمیه فعال شیعه در دهلی در کوچه و پس کوچه های بازاری قدیمی در خیابان کشمیری گیت قرار دارد. درب ورودی یک نفره مدرسه که در دل دربی بزرگتر قرار داشت به قدری کوتاه بود که باید به حالت رکوع وارد مدرسه شد. درب کهن و چوبی مدرسه و سردر ورودی خود حکایت از قدیمی بودن مدرسه دارد. در شمال شرقی صحن نسبتاً بزرگ مدرسه مقبره بزرگی قرار دارد که بر تابلو نوشته سر در آن آیه شریفه «ولا تحسبن الذین قتلوا فی سبیل الله امواتا بل احياء عند ربهم یرزقون» حک شده است. نزدیکی در مقبره هم تابلویی با عنوان «عزا خانه» نصب شده که بیانگر برگزاری جلسات عزاداری است و این اصطلاح در هند نظیر همان حسینیه در ایران است. قبر شهید رابع در داخل مقبره قرار دارد. صحن حیاط گویی تقدس داشته و برای مراسمهای مذهبی از آن استفاده می شود و با کفش بر آن قدم نمی گذرانند. در جنوب غربی صحن نیز قبری فراز آمده و محترم شمرده می شود. تابلو نوشته ای به خط فارسی وی را اینچنین معرفی می کند: «مقبره مولانا مقبول احمد، مفسر قرآن».

شهید رابع: **میرزا محمدکامل دهلوی** از علمای شیعه در هند و نویسنده کتاب نزهه اثنی عشریه بود. این کتاب پاسخی است به کتاب تحفه اثنی عشریه که توسط محدث اهل سنت شاه عبدالعزیز دهلوی در نقد شیعه نوشته شده بود. میرزا محمد دهلوی به دستور حاکمان وقت، دستگیر و در زندان به شهادت رسید. او در بین شیعیان هند به شهید رابع معروف است.

نام وی را سید محمد سبزواری یا میرزا محمدکاظم ثبت کرده اند و بیشتر در هند ملقب به شهید رابع است. شهید رابع ۶۸ اثر که در فقه، ادبیات و شعر دارد. آسانترین کتابش دستور زبان فارسی است والبته دیوان اشعار نیز داشته است. او شخصیتی متکلم، فقیه و طبیب به شمار می آمده است.

پس از زیارت قبور دانشمندان هندی، در دفتر مدرسه در طبقه دوم با مدیر و اساتید مدرسه علمیه شهید رابع (جامعة الشهید) جلسه ای کوتاه برپا شد. سید محمد علی محسن نقوی رییس مدرسه و امام جمعه شیعیان در دهلی است. او همکارانش را اینگونه معرفی می کند: استاد علی حیدر قاضی، استاد نعمت علی، استاد امیر حیدر نوری.

نقوی که به زبان فارسی مسلط است، ابتدا درباره شهید رابع و تلاشهای علمی او سخن می گوید، و سپس به معرفی مدرسه و نیازهای آن می پردازد. او از مشکلات مالی مدرسه هیچ نمی گوید.

گویی که هیچ مشکل مالی ندارد درحالی که در و دیوار مدرسه، مدرس و قیام گاه و خلاصه تمام امکانات مدرسه به قدری کهنه و فرسوده هستند که خود با زبان حال از نیازهایشان با ما سخن می گویند. گلیم نخ نما و مُندرس مَدْرَس ها، درهای کهنه و حتی شکسته اطاقها، کتابخانه کوچک و فاقد آثار جدید و ... ، در کنار اساتید شاداب و طلاب کوشایی که حتی در روز تعطیل نیز به علم آموزی در جلسات کوچک بزرگ مبادرت می ورزیدند، حرفی برای گفتن نداشتند و کم آورده بودند. چقدر زیباست اگر دفاتر مراجع و یا دست اندرکاران فرهنگی کشورمان دست کم در تجهیز کتابخانه مدرسه

تلاش می کردند. ۴۸ طلبه با کمترین امکانات و در محیطی فرسوده و نمناک با شهریه ای اندک تا لمعه تحصیل می کنند و فارسی و اردو را نیز می آموزند.

مسجد جامع شیعیان نیز در نزدیکی مدرسه علمیه است. البته در بر خیابان و از جهت نظافت و تمیزی بسیار با کوچه ها و خیابان های اطراف متفاوت است. روز یکشنبه است و شهر تعطیل، از این رو پیش از ظهر جلسه سخنرانی در مسجد دایر است. مسجد جامع شیعیان به نسبت مسجد جامع اهل سنت بسیار کوچک است، شبستان و حیاط شاید حدود دویست تا سیصد متر مربع بیشتر نباشد. این در حالی است که در حیاط مسجد جامع اهل سنت، به راحتی بیست و پنج هزار نفر می توانند نماز جماعت بخوانند.

۲. دفتر نمایندگی جامعة المصطفی در هندوستان

دوشنبه ۱۳۹۱ / ۱۲ / ۷

اساتید و مسئولان دارالحدیث در ضیافت ناهاری که به میزبانی دفتر نمایندگی جامعة المصطفی در هندوستان ترتیب داده شده بود، شرکت کردند و پس از نهار در جلسه ای با مسئولان محترم نمایندگی جامعة المصطفی در هند راهکارهای ارتباط علمی دو مرکز را بررسی کردند.

در این جلسه ابتدا جناب حجة الاسلام و المسلمین دکتر غلامرضا مهدوی نماینده جامعة المصطفی پس از خیر مقدم به معرفی مسئولان حاضر در جلسه پرداخت: آقایان می چغانی معاون امور مالی، سید افروز مجتبی معاون آموزش، دکترسید فیاض حسین معاون پژوهش، حسن رضا حیدری معاون فرهنگی تبلیغی و دکتر سید میریان مدیر امور بین الملل.

آنگاه دکتر مهدوی به شرح کارهای انجام شده در اداره متبوعش پرداخت. وی بیان داشت گذشته از کارهای آموزشی و پژوهشی مستقل که در اینجا انجام می شود، ارتباط مداوم و نوعی برنامه ریزی و نظارت بر پنجاه حوزه علمیه شیعیان در سرتاسر هند نیز بخشی از فعالیتهای جامعة المصطفی در شبه قاره است.

برگزاری سمینارهای مختلف در اینجا با عناوینی چون «همزیستی مسالمت آمیز در اسلام و ادیان هندی» (اسفند ۱۳۸۸)، مبانی اخلاق در اسلام و ادیان هندی (اسفند ۱۳۸۹)، بررسی حوزه توانمندی های زنان در هند با تاکید بر آموزش زنان مسلمان (شهریور ۱۳۹۰) در سالهای اخیر که با استقبال بسیار خوبی در هند، ایران و حتی برخی کشورهای دیگر روبرو شد و همچنین انتشار مقالات آن از فعالیتهای شاخص مرکز پژوهش ما در اینجا است.

وی افزود در مرکز آموزش جامعة المصطفی نیز با تلاشهایی که انجام شده است اخیراً از وزارت علوم هند مجوز برگزاری تحصیلات تکمیلی اخذ شده و در حال حاضر سی نفر در حال تحصیل هستند و برنامه توسعه رشته ها نیز در دستور کار است و در ضمن نسبت به برگزاری رشته علوم حدیث با همکاری دانشگاه قرآن و حدیث اعلام آمادگی می کنیم. گفتنی است ۵۰ حوزه از ۱۰۰ حوزه علمیه هند برنامه های درسی ما را اجرا می کنند. حدود ۱۰۰۰ طلبه هندی اکنون در قم تحصیل می کنند و همین تعداد نیز از قم تا کنون فارغ التحصیل شده و در حال حاضر پستوانه بسیار خوبی برای برنامه های ما هستند. در جامعة المصطفی ایران، تصمیم گرفته شده که طلابی که در کارشناسی ارشد تحصیل می کنند متعهد شوند که پنج سال برای ما در قالب تدریس یا پژوهش در هند فعالیت کنند.

حجة الاسلام دکتر مهدوی سه نکته را از ویژگیهای مهم کار در هند دانستند:

۱. تعداد قابل توجه طلاب هندی در هند و ایران (حدود ۷۰۰۰ نفر)

۲. شرایط خوب سیاسی - حکومتی هند که نه تنها با سیستم آموزشی ما مشکلی ندارند بلکه استقبال نیز می کنند.

۳. وجود استعداد های بسیار خوب در هند .

این نکات سبب شده که دوره های آموزشی خوب - تنها در سال گذشته ۲۸ دوره - برای طلاب برگزار کنیم همچنین توانستیم حدود یکصد مدرسه غیر دولتی اسلامی موسوم به مدارس اصلی برای دانش آموزان شیعه راه اندازی کنیم . همچنین تلاشهای گسترده دیگری را بحمدلله در راستای دفاع از اندیشه شیعه و نشر عقاید امامیه انجام داده ایم ولی در مقایسه با کارهای اهل سنت - حتی بالنسبة جمعیت - کارهای ما بسیار اندک و ناچیز است. اگر بخواهیم از جهت کمی بالنسبة

جمعیت مانند آنها حوزه علمیه تاسیس کنیم باید حداقل ۷۰۰ حوزه تاسیس نماییم و این در حالی است که از جهات کیفی حوزه های اهل سنت پیشرفت های خوبی داشته و به دانشگاه ها نزدیک شده اند و در تحصیلات برنامه هایی نظیر الازهر دارند.

در این جلسه حجج اسلام دکتر سبحانی نیا و دکتر برنجکار و جناب آقای دکتر حجت با ارائه پیشنهادهای در جهت شیوه های همکاری به طور مشخص درباره دوره های کوتاه مدت آشنایی با علوم حدیث در ایران و هند جهت طلاب هندی، چگونگی برگزاری دوره های تحصیلات تکمیلی به صورت مجازی و حضوری سخنانی را مطرح ساختند. همچنین با توجه به ظرفیت نیروی مترجم در هند جناب استاد مرادی زمینه های همکاری با ایشان را در جهت ترجمه آثار حدیثی به اردو بیان داشتند. در ضمن مقرر شد تا مجوز نشر آثار حدیثی آیت الله ری شهری به زبان اردو در هند از معظم له اخذ شود تا با توجه به ارزانی بازار نشر در هند و نیاز شیعیان در همانجا منتشر شود. جناب استاد سبحانی نیا در این زمینه بیان داشتند که با توجه به روحیات موسس ارجمند دارالحدیث و هدف ایشان بر نشر معارف

حتما ایشان با این پیشنهاد موافقت خواهند نمود.

در پایان جلسه طرفین برای پیگیری بیشتر و اجرایی شدن تصمیمات، ادامه مذاکرات را به دو هفته بعد در قم موکول نمودند.^۰

^۰ گفتنی است پس از بازگشت از سفر و عزیمت حجت الاسلام مهدوی به ایران برای عملیاتی شدن همکاریها، جلسه‌ای در دارالحدیث با حضور ایشان در دفتر معاونت فرهنگی مؤسسه برگزار شد و موضوع های همکاری مجددا بررسی و نمایندگان جهت پیگیری و اجرایی کردن آنها تعیین شدند. ضمنا فایل های کتب ترجمه شده مؤسسه به اردو برای چاپ در هندوستان به حجت الاسلام مهدوی تحویل شد.

۳. جلسه با حجة الاسلام و المسلمین پرفسور سید علی محمد نقوی

رییس دانشکده مطالعات شیعی دانشگاه الهیات علیگر

دوشنبه شب ۷ / ۱۲ / ۱۳۹۱

در نخستین جلسه ای که با نماینده مقام معظم رهبری در هند داشتیم، سراغ آقای سید علی محمد نقوی را گرفتیم. جناب مهدوی محبت کردند و علیرغم گستردگی کارها و همچنین کسالتی که بر ایشان عارض شده بود، برنامه ملاقات با حجة الاسلام نقوی را هماهنگ کردند. این جلسه در دفتر نماینده رهبری با حضور ایشان و جناب پرفسور نقوی پس از نماز مغرب و عشا تشکیل شد. تعریفاتی که از جناب نقوی در ایران شنیده بودم، پیش داوری خوبی را از جلسه در ذهنم ترسیم کرده بود. این تصور به تصدیقی انجامید که تمام همراهان در پایان جلسه علمی با ایشان در دوشنبه شب دهلی، در جذاب و پر ثمر بودن جلسه همداستان بودند. این جلسه علمی بیش از دو ساعت به طول انجامید.

پرفسور نقوی دانشمندی شیعی است که سالها در قم و دیگر مراکز علمی جهان تحصیل کرده است. وی با شهید باهنر همدوره و شاگرد شهید مطهری بوده است. ایشان به زبانهای مختلف دنیا مسلط هستند و آثار متعددی را به زبانهای مختلف تالیف و در جهان منتشر کرده اند. تخصص ایشان بیشتر در جامعه شناسی است و کتابهای ایشان از پیش از انقلاب اسلامی در ایران منتشر می شده است. به عنوان نمونه می توان به کتابهای مصطلحات اسلامی در غرب، جامعه شناسی غرب گرایی در ۲ جلد (انتشارات امیر کبیر) منتشر شده در پیش از انقلاب اسلامی و همچنین کتاب اسلام و ملی گرایی (دفتر نشر فرهنگ اسلامی) ترجمه شده به هفت زبان اشاره نمود. گفتنی است پرفسور نقوی پس از انقلاب فرهنگی چهارکتاب درسی دانشگاهها

را همراه با دکتر حداد عادل تالیف نموده است. وی در حال حاضر جوانان باهوش هندی را از سرتاسر شبه قاره جذب می کند و برای تحصیلات عالی در دانشکده متبوعش و یا دیگر دانشگاهها - حتی خارج از کشور - حمایت مالی و معنوی می نماید.⁶

وی بر این باور است که در نگارشهای علمی همواره باید مولفان نظریات و تزه‌های متعددی را ارائه نمایند.

در ابتدای جلسه پرفسور نقوی پس از استماع مطالب استاد سبحانی نیا در زمینه معرفی دارالحدیث و دانشگاه قرآن و حدیث، مطالبی را در ستایش رشد دانش در ایران پس از انقلاب بیان داشتند و به ویژه به شهر قم و شکوفایی حیرت انگیز آن در علوم اسلامی اشاره و این شهر را به دوره افلاطون تشبیه کردند. وی در ادامه به کمبودهایی در حوزه علوم اسلامی اشاره کردند و پیشنهاد راه اندازی دو رشته را بیان داشتند: «نهضت شناسی» و «فقه تطبیقی». در تبیین این رشته ها بیان داشتند که در نهضت شناسی نباید تنها به شناخت جنبشها اکتفا شود بلکه باید تئوری‌هایی بررسی شود که مبانی انقلاب های برخاسته از ایدئولوژی و غیر ایدئولوژی از یکدیگر تفکیک و همچنین بدست آید که پس از هر نوع انقلاب، نهضتها با چه چالشهایی روبرو خواهند شد و راه برون رفت از هر کدام چیست.

در فقه تطبیقی نیز نباید تنها به تطبیق بین مذاهب خمسہ پرداخت - کما اینکه چنین مطالعاتی الان در ایران - وجود دارد. بلکه فقه تطبیقی بین ادیان - مانند هندوئیسم، سیک، و... - بررسی شود. البته برای این منظور ابتدا باید پژوهشکده ای تاسیس شود، و پس از پژوهش و تدوین متون درسی، توسعه رشته به صورت آموزشی و پژوهشی دنبال شود.

⁶. گفتنی است پدر ایشان نیز علامه علی نقی نقان، سید العلماء پاکستان بوده و شخصیت ممتاز وی در تاثیر گذاری جامعه شیعی پاکستان زبانزد بوده است. از علامه علی نقی نقان ۲۰۰ کتاب در هند و پاکستان منتشر شده است. وی همکلاس آیه الله مرعشی نجفی و سید صادق بحر العلوم در نجف بوده است. تنها اثری که در رد اباضیه نگاشته شده به قلم وی به عربی و در ۶۰۰ صفحه است. علامه مرحوم همواره با سه دوست خویش جواد بلاغی، محسن امین عاملی و آقا بزرگ تهرانی همراه بوده است. درباره وی تا کنون ۸ پایان نامه در قم نگاشته شده است.

در این جلسه مباحث مختلف کلامی - بیشتر با گرایش اندیشه‌ها و ادیان هندی - مطرح شد و به جهت کلامی بودن مباحث، دکتر برنجکار و دکتر رضوی بیش از دیگران به مباحثه مبادرت می‌ورزیدند.

در بخشی از جلسه استاد نقوی به مراحل گوناگون اسلام در شبه قاره هند اشاره کرد. نفوذ اسلام و شیوه آن در هند از منظر ایشان در سه مرحله رخ داده است:

۱. مرحله عرفان و تصوف: این مرحله بعد از عصر مغول‌ها و فشار بر مردم است. در این دوره که سلطنت در دهلی است عرفان بر اندیشه اسلامی حاکم بوده و بزرگانی چون نظام الدین اولیاء راهبری دینی مردم را عهده دارند. به خوبی روشن نیست که تصوف اصیل اسلامی به هند راه پیدا کرده یا اسلام متأثر از اندیشه‌های موجود در هند، رنگ و بوی عرفانی یافته است. در این مرحله روش عرفا و صوفیان همیشه جذب بوده است و نه دفع. از این رو اسلام خوب توسعه می‌یابد.

۲. مرحله خردگرایی: در این مرحله که در زمان گورکانیان - به ویژه از زمان همایون به بعد نظیر دوره اکبر شاه - است، ایرانیان و اندیشه‌های آنان به هند راه پیدا می‌کند. در این مرحله علوم عقلی در اندیشه اسلامی هند حرف اول را می‌زند. دروس عقلی (فلسفه و کلام) شیخ نظام الدین هندی مشهور به دروس نظامی منتشر می‌شود. برخی نیز بجای او از میر ابوالفتح شیرازی یاد کرده و وی را پایه‌گذار معقولات در هند می‌دانند و این قول صحیح‌تر به نظر می‌رسد. البته در این دوره تفسیر نیز وجود دارد.

۳. مرحله حدیث‌گرایی: در این مرحله برخلاف دو مرحله پیش که شیعه سهم بیشتری در علوم داشت، اهل سنت بیشتر نقش ایفا می‌کنند. شاه ولی الله دهلوی چهره موثر این دوره است. متقی هندی و کنز العمال حاصل این دوره است.

اندیشه شاه ولی الله همچنان در حوزه های سنی تا به امروز حاکم است. « دیوبندی » ها ۸۰٪ حوزه های عامه را در حال حاضر در دست دارند و همگی پیرو شاه ولی الله دهلوی هستند. در این دوره حدیث حاکم و تفسیر تحت الشعاع قرار دارد و طلاب کتاب «مشکاة شریف» را در هند و پاکستان می خوانند و مطالعه صحاح سته در شمار مواد درسی ایشان است.

در حال حاضر در سرتاسر هند بحث حدیث جدی است والبته فقیه در این دوره بسیار کم ویا می توان گفت نبوده و نیست ولی محدث همواره حضور دارد.

شیعه در دو دوره اول - غیر از در دکن - بیشتر در تقیه بسر می برده است . البته شاهان دکن بسیار متفاوت با صفویه بودند و کاری کردند که این منطقه که دویست سال شیعیان را در خود جا داده بود امروزه تنها ده درصدشان شیعه هستند. یعنی معمولاً فقط پادشاه شیعه بوده و بدنه و پایه های فرهنگ ساز، هندو یا بودایی بوده اند.

در پایان جلسه درباره ادیان هندو که دارای فرّق مختلف هستند نیز سخن به میان آمد که نقل آن در این مختصر نمی گنجد.

۴. شهر دانشگاهی علیگر

پنجشنبه ۱۰ / ۱۲ / ۱۳۹۱

صبح زود روز پنجشنبه پس از نماز صبح محل اقامت‌مان - یعنی حجره‌های صحن حرم شهید ثالث - در آگرارا ترک و به سمت شهر دانشگاهی علیگر حرکت کردیم. مسیر ۸۶ کیلومتری آگرا به علیگر از جاده قدیم حدود چهار ساعت به طول انجامید.

دانشگاه اسلامی علیگر؛ یکی از دانشگاه‌های پرسابقه کشور هند است که در شهر علیگر، ایالت اوتار پرادش در شمال هندوستان قرار دارد.

در سال ۱۸۷۵ سِرْسید احمد خان (۱۸۹۷-۱۸۱۷)، در شهر علیگر مدرسه‌ای به نام «مدرسة العلوم» برای بالا بردن سطح دانش مسلمانان تأسیس گردید. این مدرسه بعدها توسعه یافت و در سال ۱۸۷۷ به نام «محمدن انگلو اورینتل کالج» کالج اسلامی خاوری و انگلیسی با فعالیت بیشتر به کار خود ادامه داد. او در این کالج از دانشگاه‌های آکسفورد و کمبریج که در سفر به انگلستان از آن‌ها دیدن کرده بود الگوبرداری کرد. این کالج در سال ۱۹۲۰ به دانشگاه اسلامی علیگر تغییر نام و ارتقاء یافت.

سِرْسید احمد خان (۱۸۹۷-۱۸۱۷)

بنیان‌گذار دانشگاه اسلامی علیگر

دانشگاه علیگر با ۴۴۶ هکتار وسعت، حدود ۲۰۰۰ نفر هیئت علمی و ۳۰ هزار دانشجو دارد که از سراسر هند و همچنین کشورهای خارجی به‌ویژه از آفریقا و آسیای غربی و شرقی و ایران می‌باشند. در حال حاضر (اسفند ۹۱) به گفته رییس انجمن اسلامی، شمار دانشجویان ایرانی کمتر از ۴۰ نفرند که در مقطع ارشد و دکتری در دانشکده‌های این دانشگاه تحصیل می‌کنند. این دانشگاه، دوازده دانشکده و شش مرکز پژوهشی دارد که هر کدام از این دانشکده‌ها چندین دپارتمان در رشته‌های مختلف دارند. تقریباً تمام رشته‌های تحصیلی شامل پزشکی، مهندسی، علوم پایه، علوم انسانی، هنرهای زیبا، الهیات، حقوق، فلسفه، ادبیات و کشاورزی از لیسانس تا دکتری در این دانشگاه تدریس می‌شود. گفته می‌شود مدرنیت به نهدت علیگر وارد هند شد.

۱-۴. دپارتمان ادبیات فارسی

اولین جلسه اساتید دانشگاه قرآن و حدیث در دانشگاه علیگر، در دفتر ریاست دپارتمان ادبیات فارسی تشکیل شد. اطاقی کوچک حدود بیست متر با صندلی و مبلمان کهنه و امکانات بسیار قدیمی و قاب بزرگی از عکس میرزا غالب از شعرای شهیر هند بر فراز میز رییس. رییس دانشکده نه مسئول دفتر داشت و نه منشی. تلفن روی میز هم به قدری قدیمی و مشکل دار بود که رییس دانشکده گاه برای تماس چندبار تلفن را بر روی میز می‌کوفت!

پرفسور عاصف رییس دپارتمان، به خوبی فارسی سخن می‌گفت، و حدود شصت سال سن داشت. او دانشکده متبوعش را همزاد دارالفنون ایران دانست و بیان داشت اساتیدی چون شبلی نعمانی (مؤلف تاریخ علم کلام)، سعید نفیسی و نظیر احمد (مؤلف آثار تاریخی) در این دانشکده درس خوانده اند. علاقمندی اش به زبان فارسی سبب شده بود که در همان جوانی، یعنی وقتی که دانشجوی بیست ساله بوده نامه ای به سفارت ایران بنویسد و پیشنهاداتی را ارائه نماید. دانشکده اش ۱۵ استاد دارد که ۲ نفر پرفسور و ۳ نفر نیز استادیار و مابقی مربی هستند. پرفسور عاصف بسیار علاقمند بود که دولت هند مجوز تشکیل

فرهنگستان ادبیات فارسی یا مرکز تحقیقات کتب فارسی را به او عطا کند. هزینه تحصیل در دوره دکتری بیشتر ۳۵۰ دلار بوده که در حال حاضر افزایش یافته و حدود ۸۵۰ دلار شده است.

او عدم آگاهی از زبان محاوره ای ایرانیان را از چالش های پیش رویش در دانشکده، می دانست.

۴-۲. کتابخانه مولانا آزاد

در ابتدای ورودی کتابخانه مجلل و بزرگ مولانا آزاد، تالاری کوچک تعبیه شده بود که دانشجویان را به سرسرای بزرگ هدایت می کرد. در تالار کوچک آیات و روایاتی در سنگ نبشته ها به چشم می خورد. مانند: « رب زدنی علما، فیها کتب قیمة، هل یستوی الذین یعلمون...، اطلب العلم من المهد الی اللحد، اللهم انفعنی بما علمتنی و علمنی بما ینفعنی، طلب العلم فریضة علی کل مسلم و مسلمة ». در سرسرای بزرگ کتابخانه، نیز گذشته از عکس سر سید احمد خان، عکس مولانا آزاد و تعداد متعددی از عکسهای شخصیت های علمی نیز دیده می شد که ظاهرا ریسان قبلی کتابخانه بوده اند.

دومین جلسه علمی در دانشگاه علیگر در اطاق جلسات کتابخانه مولانا آزاد با دکتر امجد علی معاون کتابخانه برگزار شد. وی ابتدا به معرفی اجمالی کتابخانه پرداخت و سپس بخشهای مختلف و به ویژه بخش نسخ خطی و کتابخانه فارسی را نشان داد.

وی بیان داشت که: « در سال ۱۹۶۰ کتابخانه مولانا آزاد در این دانشگاه افتتاح شد و اکنون با بیش از یک میلیون و چهارصد هزار کتاب، و شصت هزار نسخه خطی روزانه به ۵۰۰۰ نفر از دانشجویان و اساتید خدمات ارائه می کند. از ویژگیهای مهم

کتابخانه اهدا کتابخانه و گنجینه شخصی مرحوم سِر احمد خان است که پس از او نیز بسیاری از نواب (حکمرانان محلی) کتب خطی بسیاری را به تاسی به وی به این کتابخانه اهدا کردند.»

گفتنی است که در این کتابخانه بزرگ فقط ۱۷ هزار جلد کتاب به زبان فارسی وجود دارد که اغلب اهدایی مسئولان ایرانی بوده است. همچنین در این کتابخانه آثار نفیس خطی فارسی نگهداری می‌شود. مسئولان کتابخانه محبت کردند برای اساتید دانشگاه قرآن و حدیث تعدادی از نسخ خطی نفیس را بیرون از محفظه حفاظت شده به نمایش گذاشتند. در میان این نسخ با ارزش ترین و کهن ترین نسخه خطی کتابخانه به چشم می‌خورد که قرآن بسیار بزرگ و نفیسی بود که خط آن منسوب به امام علی علیه السلام بود. و چند قرآن خطی دیگر که هر کدام ویژگی خاصی داشتند. همچنین کتابی فارسی هم وجود داشت که با ناخن نوشته بودند و در وصف امام علی در سال ۱۹۱۰ میلادی نگاشته شده بود. قرآن بسیار بزرگ با تذهیب و ترجمه و محشی به تفسیر حسینی مربوط به چهارصد سال پیش نیز از زیباترین آثار نسخ خطی کتابخانه بود. در پایان چند نسخه کتاب مؤسسه دارالحدیث بویژه ترجمه منتخب میزان الحکمة به انگلیسی از طرف معاونت فرهنگی و ارتباطات مؤسسه به آن کتابخانه اهدا شد.

۳-۴. دانشکده الهیات گرایش مطالعات شیعه

در دانشگاه علیگر دانشکده ای کهن ویژه الهیات با دو گرایش مطالعات شیعه و سنی وجود دارد. ساختمان نخست که ویژه مطالعات شیعی است درست روبروی درب اصلی در میانه محوطه ای سرسبز و آکنده از درختان بلندی که تنها در هند به طور

گسترده وجود دارد. سنگ نوشته ای قدیمی تاریخ تاسیس بنای دانشکده و مسجد آن را ۲۲ ربیع الاول ۱۳۳۷، دسامبر ۱۹۱۸ میلادی بیان داشته است.

تعداد دانشجویان شیعه شناسی ۳۰۰ نفرند. پرفسور سید علی محمد نقوی رییس این دانشکده است که چند شب قبل با او در دهلی جلسه داشتیم و فعلا برای عمل قلب در بیمارستانی در دهلی بستری است. با معاون وی حجة الاسلام دکتر سید طیب رضا نقوی دیدار کردیم. اطاق وی به حدی کوچک است که نمی شود بیش از چهار نفر در اطاق بنشینند. دسترسی به اطاق معاون که در طبقه دوم است، نیز پس از گذر از راه پله ای باریک و قدیمی از بیرون ساختمان در قسمتی از بام ساختمان میسر است. اطاق مانند دیگر اطاقهای مسئولان دانشکده های دانشگاه علیگر بسیار ساده است. بدون هیچگونه تزئینات و یا تشریفات. دریغ حتی از یک تابلو یا وسایل تزئینی و یا حتی تلفن. سومین جلسه علمی در علیگر را با دکتر نقوی داشتیم. وی در معرفی دانشکده اش می گفت: در هر سال ۴۵ نفر در سه مقطع کارشناسی، ارشد و دکتری در این دانشکده پذیرش می شوند. درسهایی که در این دانشکده خوانده می شود عبارتند از: تفسیر (مجمع البیان، المیزان و تفسیر علمی قرآن رضایی اصفهانی)، اصول فقه (بیشتر کتاب اصول استنباط حیدری)، فقه (آیات الاحکام جزایری)، اقتصاد (کتاب توسعه اقتصادی آیت الله ری شهری و کتاب اقتصادنا شهید صدر)، کلام (کلام جدید حبیب الله طاهری).

کتابخانه دانشکده الهیات دارای برخی از کتابهای اسلامی بود و متأسفانه فاقد آثار مهم کهن و آثار جدید التالیف بود. مساله بسیار مهم این بود که حتی مسئولان دانشکده از تالیفات و تحقیقات چند دهه اخیر نیز آگاهی نداشتند. هر چند اطلاع آنان از کتاب توسعه اقتصادی آیت الله ری شهری بسیار شگفت آور بود. نکته مهم دیگری که در صحبت با چند نفر از دانشجویان ایرانی در مقطع دکتری دریافتم، علیرغم اینکه آنان دانشجوی دانشکده الهیات نبودند ولی تکیه گاه فکری خود را پرفسور نقوی می دانستند و از او به بزرگی یاد می کردند. جالب اینکه یکی از علاقمندان وی دانشجویی سیستانی و سنی مذهب بود که بیش از چهل سال داشت. در پایان دیدارمان از دانشگاه علیگر دیدار کوتاهی نیز از مرکز علوم القرآن دانشگاه که در یک محوطه بسیار بزرگ بود داشتیم و همچنین از موزه آثار و وسایل سر سید احمد خان نیز دیدن کردیم. اولین شیروین (یونیفرم رسمی دانشجویی)، و آثار علمی سید احمد خان نیز به چشم می خورد. گفتنی است که در حال حاضر نیز دانشجویان دانشکده های علیگر لباس دانشجویی ویژه ای دارند که در مراسم های رسمی می پوشند. این لباس ها به « شیروین » معروف است. ائین اکبری (تصحیح سید)، آثار الصنادید، الخطبات الاحمدیه فی العرب و السیره المحمدیه، تبیین الکلام فی تفسیر التوراة و الانجیل علی ملة الاسلام از جمله آثار احمدخان بودند.

۵. مرکز میکرو فیلم نور

جمعه ۱۱ / ۱۲ / ۱۳۹۱

به دعوت دانشمند سخت کوش، جناب دکتر مهدی خواجه پیری ظهر روز جمعه به مرکز میکروفیلم نور واقع در محوطه خانه فرهنگ جمهوری اسلامی رفتیم. جلسه با ضیافت ناهار آغاز شد. سخن از میرحامد حسین صاحب عبقات الانوار بود. سختی هایی که کشید و تلاشهایی که به ثمر رسانده بود. استاد خواجه پیری آنچنان عاشقانه از میرحامد حسین سخن می گفت، که گویی تنها الگوی وی در تلاشهای شبانه روزی اش میر حامد حسین است. از عظمت صاحب عبقات مطالبی کما بیش شنیده بودیم ولی بسیاری از مطالب این جلسه برایمان تازگی داشت. امیدوارم که این مطالب مدون شود و نامه های میرحامد، که گویا ده جلد شده است دست کم در لوح های فشرده جهت استفاده محققان ارائه گردد.

نسخه شناس توانمند جناب خواجه پیری به تفصیل مرکز تحت مدیریتش را معرفی نمود و پس از اتمام جلسه، از نزدیک با تلاشهای همکارانش در مرکز آشنا شدیم. برخی از مطالبی که وی بیان داشت عبارت بود از :

« این مرکز همزمان با آغاز رهبری آیت الله خامنه ای تاسیس (حدود ۲۴ سال) و از آغاز زیر نظر ایشان بوده است. ۱۲۰ کارمند در این مرکز مشغول به کار هستند. هند دومین کشور از جهت تعداد نسخ خطی است. متأسفانه در هند به علت عدم تالیف فهرست نسخ خطی و همچنین کم توجهی به این میراث گرانبها، هیچ آمار دقیقی در دست نیست. گاهی در یک کتابخانه انبوهی از نسخ خطی کشف می شود که هیچ جا ثبت و ضبط نشده است. تا کنون در این مرکز حدود ۶۰ هزار نسخه خطی کتابخانه ها میکرو فیلم شده و به لوح فشرده منتقل شده است. کتابخانه ها نیز به راحتی نسخ خطی را در اختیار نمی گذراند و معمولاً تنها یک سوم از نسخه را به محقق اجازه استفاده می دهند. تا کنون حدود ۲۷ جلد فهرست نسخ خطی اینجا تالیف شده و ۴ جلد آن به زبان فارسی منتشر شده است. در روی سایت نیز فهرست ۱۸ هزار نسخه خطی قرار داده شده است. به صورت حضوری نیز محققان بی شماری به مرکز مراجعه می کنند.

شیوه جدیدی در اینجا ابداع شده است تا نسخ خطی همانند سازی شوند. این تعبیر مرحوم ایرج افشار است که وقتی نسخه های ساخته شده را ملاحظه کرده بودند گفتند اینها را باید «نسخه همانند» بنامیم چون عین نسخه اول از هر جهت است حتی از جهت رنگ کاغذ و رنگ قلمهای به کار برده شده. البته نسخه های همانند مرکز به مراتب از کار اول مانا تر است چه اینکه کاغذ و جوهر دست ساز و با ترکیبی ویژه است که اگر آن را دوساعت هم در آب قرار دهند هیچ تغییری نمی کند. جالب اینجاست این شیوه با ابتدایی ترین امکانات انجام می شود. به عنوان نمونه دستگاه چاپ مجموعه مربوط به یکصد سال قبل است که البته دو رنگ هم چاپ می کند و بین ۱۰۰ جلد یا ۱۰۰۰ جلد از جهت قیمت فرقی نیست و یکسان است و دقیقا مثل دستگاه کپی است.

کار دیگری که این مرکز انجام می دهد مرمت آثار خطی کتابخانه های هند است که معمولا به طور دائمی مراجعه می کنند. حتی برای مرمت از کتابخانه آستان قدس نیز به اینجا مراجعه می کنند. شیوه مرمتی اینجا نیز متفاوت و ویژه است. مرمت در اینجا قوی ترین مرمت است چه اینکه با مواد گیاهی انجام می شود و بدون تونر بلکه با جوهر دست ساز.

دستگاه میکروفیلم اینجا و اسکنر نیز ابداعی مرکز است. کار دیگر در مرکز میکروفیلم نور خلق آثار هنری است. مانند نگارش قرآن های نفیس بر روی پوست آهو، چرم و...».

مجموعه آثار هنری خلق شده در یک نمایشگاه بزرگ در طبقات فوقانی مرکز قرار داشت که بازدید از این آثار لحظات بسیار خوشی را برای جمع اساتید در اذهان ماندگار ساخت. بزرگترین شاهنامه فردوسی جهان در اوراق تذهیب شده و فاخر در حال تالیف، قرآن به خط دیوانی (خط حکومتی دوره عثمانی) برای اولین بار در قطع بزرگ و نمایشگاهی، حک چهار قل بر روی عاج، نگارش نهج البلاغه در ۳۰۰ متر بر روی پوست آهو، جعبه چوب آبنوس، خطاطی ۵۰۰ بسم الله الرحمن الرحیم به خط کوفی توسط یک نفر بر پوست آهو به گونه ای که هر کدام با دیگری متفاوت بود همچنین خوشنویسی ۵۰۰ صلوات با همین

مشخصات. خوشنویسی قرآن بر روی پوست بز، خوشنویسی شجره نامه مقام معظم رهبری بر پوست آهو حدود ۴۰ متر، صندوق با چوب کافور، مناجات خمس عشر بر پوست .

زیبایی این آثار فراتر از آن است که به قلم آیا یا به وصف در آید و یا حتی در تصویر بیاید. بلکه باید رفت و از نزدیک دید. قرآنی که در ۳۰ ورق بزرگ بر پوست نگاشته شده بود یعنی هر جزء در یک صفحه که هر سطر آن با واو آغاز می شد و بسیاری از آثار فاخری که عاشقانه در مرکز میکرو فیلم نور نگاشته و خلق شده بود.

به طور کلی تلاش ستودنی جناب دکتر خواجه پیری بسیار فخر آفرین و غرور آمیز بود و نمونه ای بارز از آمیزش عشق و وجدان کاری که مولودی مبارک و ماندگار به یادگار گذاشته بود. وبه حق می توان این جلسه را در پایان سفر علمی - سیاحتی جمع حاضر مصداق «ختمه مسک» دانست.

بخش سوم: نشست های سیاسی - فرهنگی

۱. خانه فرهنگ جمهوری اسلامی.
۲. دفتر نمایندگی ولی فقیه در هندوستان.
۳. شرکت در همایش تبیین هویت بیداری اسلامی

۱. خانه فرهنگ جمهوری اسلامی.

شنبه ۵ / ۱۲ / ۱۳۹۱

دهلی. خیابان تلگ مارگ شماره ۱۸. ساختمان رایزنی فرهنگی با وسعتی بسیار گسترده در باغی با صفا و سرسبز واقع در یکی از خیابان های مرکزی دهلی قرار دارد. درختهای گوناگون و متعدد، زمینی سراسرچمن و اردکهایی که در اطراف ساختمان ویلایی رایزنی در هوای ابری و نیمه بارانی حرکت می کردند، بیش از هر چیز دیگر یک روز بهاری مازندران را در ذهن ها

تداعی می کرد. در قسمت شمالی باغ، نماز خانه، مرکز مخطوطات و میکروفیلم نور، دفتر نمایندگی ولی فقیه و خانه های کارکنان ایرانی قرار دارد.

قدمت رایزنی ایران در دهلی به ۵۵ سال پیش برمی گردد. روزگاری که ایران تنها در سه کشور هند، ترکیه و پاکستان رایزنی داشته است و این در حالی است که هم اکنون ایران در هشتاد کشور جهان، رایزنی داشته و به زودی این تعداد به یکصد رایزنی خواهد رسید.

نخستین نشست ما با جناب آقای دکتر احمد عالمی معاون خانه فرهنگ جمهوری اسلامی در هندوستان بود. ایشان پس از بیانات جناب آقای سبحانی نیا، ضمن خیر مقدم به معرفی اجمالی هند پرداختند: « هند ۱/۶ جمعیت جهان را در خود جا داده

است و بین ۲۰۰ تا ۲۵۰ میلیون مسلمان دارد. برخی از ایالت های آن بسیار پر جمعیت بوده و تا یکصد و هفتاد میلیون جمعیت را در خود جا داده است».

وی درباره زبان فارسی در هند نیز چنین گفت:

« ۸۰۰ سال زبان فارسی در اینجا رایج بوده و امروزه بسیاری از نسخ خطی کهن در موزه ها و کتابخانه ها وجود دارد که به خط زیبای فارسی است. بیشتر ۱۷۰ دانشکده ادبیات فارسی در هند بوده که امروزه به سی یا چهل دانشکده تقلیل یافته است».

احمد عالمی، که خود مولف کتابی در معرفی هند است در پاسخ به سوالی که از وضع شیعیان شبه قاره پرسیده شد، مطالب مهمی را بیان کرد که برای جمع حاضر بسیار مهم می نمود. او از تجمع شیعه در لکنو و حیدر آباد سخن گفت و بیان داشت که در حال حاضر هند نزدیک به ۴۰ میلیون شیعه دارد. در سده های پیشین سیصد مرجع تقلید صاحب رساله در هند حضور داشتند. اما پس از حاکمیت دوپست ساله انگلستان شیعه لطمه جدی دید. در دهه های اخیر کشورهای عربستان، اسرائیل و آمریکا جهت تضعیف شیعه در اینجا برنامه هایی را سامان داده اند.

عربستان با هزینه های بسیار هنگفتی تبلیغ گسترده وهابیت در سراسر هند را عهده دار شده است ولی خوشبختانه به آن موفقیتی که در کشورهای عربی یافته است در اینجا دست نیافته است.

متاسفانه حوزه های علمیه شیعه از وضعیت خوبی برخوردار نیستند. جامعه المصطفی ۴۰ تا ۵۰ حوزه را تحت پوشش خود قرار داده که وضع بهتری نسبت به دیگر حوزه ها دارند. بر اساس آمار از میان شیعیان هندی حدود ۷۰۰۰ نفر طلبه هستند که یکهزار نفر ایشان در ایران مشغول تحصیل هستند. به ۱۵ ایالت نیز مبلغ دینی فرستاده می شود».

معاون خانه فرهنگ در پاسخ به سوال یکی دیگر از اساتید درباره برنامه دیدار ازهند گفت: « دیدار ازهند نیازمند صرف کردن یک ماه است. از کشمیر که به ایران صغیر شهره است تا دیدار از ایالت‌های مختلف لازم است یک ماه وقت گذاشته شود. چه اینکه وسعت کشور به حدی است که از یک طرف تا طرف دیگر با هواپیما چهار ساعت زمان لازم دارد. اینجا به حق کشور نیست و شبه قاره است!

از سوی دیگر ظرفیت کار فرهنگی در اینجا نیز بسیار قابل توجه است و نسبت به پنجاه کشوری که در طول این سالها دیده ام به جرات می توانم بگویم که هندوستان از جهات سیاسی، اجتماعی و جغرافیایی از تمام این کشورها دارای ظرفیت بیشتری برای کار فرهنگی است».

در پایان این جلسه جناب آقای عالمی به سؤالات اساتید پاسخ گفتند و مطالبی را دربارهٔ اوضاع کشمیر، حیدرآباد و ... بیان داشتند.

۲. دفتر نمایندگی ولی فقیه در هندوستان.

شنبه ۵ / ۱۲ / ۱۳۹۱

شنبه و یکشنبه روزهای تعطیلی در هندوستان هستند. جمعی از مسئولان ایرانی علی‌رغم اینکه در یک روز تعطیل قرار داشتند، برای دیدار با اساتید دانشگاه قرآن و حدیث در دفتر نمایندگی ولی فقیه گرد هم آمده بودند. جلسه اساتید پس از صرف ناهار با

حضور حجت الاسلام والمسلمین مهدوی پور نماینده ولی فقیه در هندوستان، حجت الاسلام دکتر مهدوی رییس جامعه المصطفی دفتر هند، آقای دکتر احمد عالمی معاون خانه فرهنگ جمهوری اسلامی تشکیل شد.

در این جلسه مطلع شدیم که جناب آقای دکتر انصاری به عنوان سفیر جدید ایران در هندوستان منصوب شده اند و همچنین در روزهای آینده جناب آقای دکتر علی لاریجانی رییس محترم مجلس شورای اسلامی به هند سفر خواهند کرد.

ارتباط سیاسی هند با ایران و آمریکا و نقش میانجی گری هند در این زمینه، ارتباط فرهنگی مردم هند و به ویژه مردم کشمیر و شیعیان با ایران از دیگر مباحث مطرح شده در جلسه بود. همه ساله سالگرد رحلت امام خمینی در هفت جای هند با شکوه تمام برگزار می شود. مردم کشمیر برای این مراسم اهمیت ویژه ای قائلند و هزاران نفر از ایشان هیئت ایران را مورد استقبال قرار می دهند.

در ادامه جلسه حجت الاسلام و المسلمین مهدوی پور با اظهار تاسف از عدم حضور آیت‌الله ری شهری و چشم‌انتظاری چند ماهه مسئولان ایرانی برای دیدن ایشان، به تبیین نیازهای علمی شبه‌قاره پرداخت و باتوجه به ظرفیت‌های موجود در دانشگاه قرآن و حدیث و موسسه دارالحدیث، پیشنهادهای را به صورت مشخص به مسئولان موسسه و دانشگاه ابراز نمود.

وی پس از یاد کرد از روز افتتاح دانشکده علوم حدیث گفت: « به یاد روز نخست افتتاح این دانشگاه افتادم که به دست مبارک حضرت آیت‌الله مشکینی (ره) صورت گرفت و در آن روز در چهره آن مرد الهی شوق زائد الوصفی بود که گویا به آرزوی بزرگ دست یافته است. دیدم واز چشمان آیت‌الله ری شهری در هنگام سخنرانی اشک شوق جاری بود و این احساس را در ایشان می‌توان فهمید که زحمات و رنج‌های چند ساله به نتیجه مطلوب منتهی گشته است.»

حجت الاسلام و المسلمین مهدوی پور در ادامه بیانات خود چنین گفتند:

« در زمینه موضوع حدیث‌شناسی و کارهایی که باید در آینده در رابطه با این سرزمین انجام گیرد، بطور مشخص موارد ذیل پیشنهاد می‌گردد:

۱. با همکاری جامعه المصطفی (ص)، تعداد ۲۵ نفر از طلاب مستعد هندی شاغل به تحصیل در قم در یک برنامه دراز مدت به عنوان متخصص در علوم حدیث پرورش پیدا کنند تا در آینده در هند منشأ آثار با برکت در این زمینه باشند.

۲. مجموعه کتاب‌های منتشره از سوی دارالحدیث به عربی، فارسی، اردو، انگلیسی در هند حداقل در دو هزار نسخه منتشر شود تا برای مراکز علمی و حوزه‌های علمیه و علماء و نخبگان ارسال گردد و اندیشمندان این کشور بهره‌مند گردند (هزینه)

ارسال کتب بسیار سنگین است و اگر فایل آنها در اختیار باشد در همین کشور با نام دار الحدیث یا دانشگاه حدیث منتشر می‌شود و هزینه چاپ در هند کمتر از ایران است).

۳. سالانه یک سمینار علمی تحت عنوان حدیث با کمک فکری و معنوی دارالحدیث در یکی از مراکز علمی هند برگزار گردد.

۴. به تدریج رشته علوم حدیث توسط نمایندگان محترم جامعة المصطفی (ص) در یکی از حوزه‌های علمیة شیعه در هند با کمک دانشگاه قرآن و حدیث ایجاد گردد.

۵. ما آماده ایم تا کتابشناسی علوم حدیث در شبه قاره را انجام دهیم و عناوین آثار حدیثی - شیعه و سنی - تالیف شده در هند را فهرست کنیم. ولی در گام بعدی نیاز به اقدامی جهت احیاء کتب حدیثی در این سرزمین است که شایسته است بخش احیاء متون خطی دارالحدیث ما را یاری نماید. شما مستحضرید که کتب خطی و کتب گرانقدر در موضوع حدیث از سوی علماء بزرگ سابق وجود دارد که باید احیاء گردند».

حجة الاسلام والمسلمین دکتر سبحانی نیا و جناب دکتر حجت راهکارهای ارتباطات دو جانبه را بررسی نمودند و ضمن استقبال از این پیشنهادات آمادگی کامل خود را برای همکاری اعلام داشتند.

دکتر مهدوی مسئول نمایندگی جامعة المصطفی بخشی از پیشنهادات ارائه شده نماینده رهبری را در قالب همکای جامعة المصطفی با دارالحدیث، عملیاتی دانست و برای مذاکرات بیشتر در این زمینه از اساتید حاضر دعوت کرد تا در جلسه ای در دفتر جامعة المصطفی راهکارهای همکاری را بررسی و تبیین نمایند. قرار شد در اولین روز کاری یعنی روز دوشنبه اساتید دانشگاه در جلسه ای به همین منظور در جامعة المصطفی شرکت کنند.

نماینده رهبری در هند درباره اهل سنت هندوستان گفتند، اهل سنت اینجا نسبت به پاکستان و عربستان خیلی متفاوت هستند و تندروی های آنان را نداشته و بسیار متعادل هستند. از این رو شیعیان با ایشان مشکلی ندارند. در جلسه عالمان سنی که هفته پیش برگزار شد از سفیر ایران تجلیل شد، و به ایشان مدال صلح اهداء شد.

یکی از اساتید از وضعیت طلاب شیعه سؤال کرد، که حجت الاسلام والمسلمین مهدوی فرمودند: حدود ۷۰۰۰ طلبه هندی مباحث شیعه را دنبال می کنند که هزار نفر از ایشان در ایران مشغول تحصیل هستند. گرایش اغلب طلاب به اندیشه های حوزوی در ایران معطوف است. پیش از انقلاب حوزه های علمیه اینجا تحت نظر حوزه نجف اشرف بودند. از این رو با فلسفه فاصله داشتند. متأسفانه به طور کلی مطالعات حدیثی نیز به صورت رسمی در دستور کار اغلب حوزه های اینجا نیست.

۳. شرکت در همایش تبیین هویت بیداری اسلامی

سه شنبه ۸ / ۱۲ / ۱۳۹۲

دکتر لاریجانی، رئیس محترم مجلس شورای اسلامی به دعوت خانم میراکومار رئیس مجلس نمایندگان هند، یکشنبه ششم اسفندماه، به هند، سفر کردند.

هرچند این سفر با هدف رفع موانع همکاری های اقتصادی دو کشور و گفتگو پیرامون مسائل سیاسی و مسائل کلان اقتصادی بود اما در کنار آن چند جلسه مهم فرهنگی نیز در دهلی برگزار شد. ایشان پس از اقامت دو روزه در مرکز اقتصادی هند یعنی شهر ۲۴ میلیون نفری بمبئی - مرکز ایالت مهاراشتا - صبح سه شنبه ۸ اسفند به دهلی آمدند.

از طرف نماینده ولی فقیه در شبه قاره هند، اساتید دانشگاه قرآن و حدیث به جلسه ویژه ای که به دیدار علمای شیعه و سنی هند با جناب دکتر لاریجانی با عنوان همایش تبیین هویت بیداری اسلامی اختصاص داشت، دعوت شدند. این جلسه سه شنبه شب در سالن خانه فرهنگ جمهوری اسلامی تشکیل شد.

در ابتدای همایش رییس مجلس شورای اسلامی، سه جلد کتاب در زمینه های کتابشناسی غدیر در هند، تفسیر مفسران در هند و شارحان نهج البلاغه در هند به زبان اردو از انتشارات جامعه المصطفی العالمیه را رونمایی کرد. پس از آن غلامرضا انصاری سفیر جمهوری اسلامی ایران، سفر مقامات ایرانی به هند را برای توسعه روابط دو کشور موثر دانست. سخنرانانی که پس از وی در تمجید از نظام جمهوری اسلامی سخن گفتند به ترتیب عبارت بودند از مولانا رفیق احمد قاسمی دبیر کل جمعیت اسلامی هند، مولانا مفتی مکرم احمد امام جمعه مسجد فتحپوری دهلی نو و سید محسن تقوی امام جمعه شیعیان دهلی.

سید محسن تقوی گفت: از انقلاب اسلامی (ایران) آموختیم که دین و سیاست همزمان می تواند در جامعه حاکم باشد. وی تاکید کرد: ایران الگویی از حاکمیت عادلانه دین و سیاست را به دنیا عرضه کرده و به ملت ها آموخته که چطور می توانند در مقابل استعمارگران بایستند.

پس از بیانات مدعوین، دکتر لاریجانی به تحلیلی از تحولات دنیای معاصر و شرایط حساس و سرنوشت ساز مسلمانان پرداخت و نکات مهمی را درباره بیداری اسلامی بیان داشت و افزود: مسلمانان باید از تجارب گذشته استفاده کرده و نکات منفی و

مثبت آن را بشناسند. نخستین ویژگی تمدن ارزشمند مسلمانان، اتحاد مسلمانان صدر اسلام است. در آن زمان تا این حد میان مسلمانان تفرقه نبود و برادری حاکم بود. فرق مختلف اسلامی هم اکنون در اصول اختلاف ندارند و اختلافاتشان در فروع است. وی با بیان اینکه آمریکایی ها تا روز آخر در مصر از حسنی مبارک حمایت کردند، گفت: غربی ها هم اکنون می خواهند با فشار اقتصادی سردمداران کشورهای انقلابی را به سمت دیگری بکشند، اما این تفکر اشتباه است چرا که حرکت اخیر ملت های مسلمان حرکتی بزرگ و پایدار است و باید برای آن هزینه داد.

بخش چهارم: دیدار از مراکز فرهنگی و عبادی

۱. آرامگاه همایون
۲. معبد آکشاردهام، بزرگترین معبد هندوها در جهان
۳. « قلعه سرخ »
۴. مسجد جامع دهلی
۵. لوتوس تمپل یا معبد نیلوفر
۶. قطب منار
۷. دروازه هند

۸. مقبره یا درگاه نظام‌الدین اولیاء (۱۲۳۸ - ۱۳۲۵ میلادی)

۹. مقبره شهید ثالث در آگرا

۱۰. تاج محل

۱۱. شهر معابد

۱. آرامگاه همایون

شنبه ۵ / ۱۲ / ۱۳۹۱

بنایی بسیار جلیل و با شکوه در منطقه ای نسبتاً نزدیک به خانه فرهنگ جمهوری اسلامی در منطقه نظام‌الدین شهر دهلی با عنوان «همایون تمب» قرار دارد که در واقع آرامگاه نصیر‌الدین همایون دومین پادشاه امپراتوری مغولی هند یا گورکانیان است.^۷ گورکانیان هم دوره با صفویان در این بوده اند و این بنا مربوط به قرن شانزدهم میلادی است و از جاذبه‌های گردشگری پایتخت هند به حساب می‌آید. گفته می‌شود که آرامگاه همایون اولین باغ ایرانی ساخته شده در شبه‌قاره هند است.

همایون شاه، پس از پانزده سال که در دربار ایران پناهنده بود به کمک شاه طهماسب اول به کشورش بازگشت و به طور ناگهانی پس از چندماه از دنیا رفت. گفته می‌شود با شنیدن صدای اذان به سرعت از پله‌های کتابخانه‌اش پایین آمد که سقوط کرد و جان سپرد. او به هنر و علوم عشق می‌ورزید و در کتابخانه‌اش شمار زیادی از هنرمندان نقاش، خوشنویس، تذهیب‌کار و

^۷ . گورکانیان هند یا بابریان و یا تیموریان هند که به سبب انتسابشان به تیمور در منابع اروپایی از ایشان با عنوان مغولان هند یاد می‌شود، امپراطوری بزرگی است که به دست نوادگان امیر تیمور در هندوستان ایجاد شد. این سلسله از ۱۵۲۶ تا ۱۸۵۷ میلادی در بخش بزرگی از سبه قاره هند شامل کشور های امروزی هند، پاکستان ، بنگلادش و بخش هایی از افغانستان فرمانروایی کرد.

صحاف ایرانی و هندی را گرد آورده بود که به کار تولید و تکثیر آثار علمی و نسخه‌های نفیس هنری اشتغال داشتند. او در بازگشت به هند، گروهی از هنرمندان ایرانی را با خود به همراه برد.

همسر وی حمیده بانو بیگم که در ایران با معماری ایرانی آشنا شده بود با الهام از مقابر ایرانی و فضای چهار باغ یا باغ جنت، آرامگاه همایون را در سال ۱۵۶۲ میلادی یک سال پس از مرگ همایون آغاز و پس از هشت سال (نه سال پس از مرگ همایون) به پایان رساند. معماران این باغ پدر و پسری بودند که از هرات به دهلی آورده شده بودند به نام‌های سید محمد بن میرک غیاث الدین و پدر وی میرک غیاث الدین.

آرامگاه همایون مانند سایر آثار معماری دوره گورکانی هند دارای عناصر فراوان معماری ایرانی است با این تفاوت که در کنار به کار رفتن کاشی‌کاری به رسم هندیان تخته‌سنگ‌هایی نیز در بنا به کار رفته است. این بنا که یکی از ایرانی‌ترین بناهای هند است دارای کاشی‌کاری مختلط و ترکیب پیچیده شاه‌نشین‌های قوسی شکل و گنبد‌های باریک است. این مقبره عظیم با سنگ سرخ تزئین و باغ آن کاملاً شبیه چهارباغ اصفهان است.

۲. معبد آکشاردهام، بزرگترین معبد هندوها در جهان

شنبه ۵ / ۱۲ / ۱۳۹۱

عصر نخستین روز سفر به همراه مترجم جناب آقای سید غلامحسین رضوی به معبد آکشاردهام رفتیم. برای دین این معبد بردن دوربین، موبایل و کلیه وسایل الکتریکی ممنوع است و علاقمندان به دیدن این معبد پس از طی کردن صف‌های بسیار طولانی و تفتیش بدنی می‌توانند به آن راه یابند. اصل دیدن معبد رایگان است ولی قسمتهای متنوع سه گانه آن نیاز به دریافت بلیط دارد.

آکشاردام (آکشاردهام) در دهلی معبدی هندویی است که بسیاری از سنت های مردم هند، فرهنگ آیین هندو، روحانیت و معماری هندی را به نمایش می گذارد. این معبد توسط ماهاراج پراموخ سووآمی بنا شد که ۳۰۰۰ نفر از پیروانش به همراهی ۷۰۰۰ صنعتگر توانستند ساخت آن را به اتمام برسانند. معبد آکشاردام که حدود ۷۰٪ از توریست های دهلی را به خود جذب می کند، بطور رسمی در ۶ نوامبر سال ۲۰۰۵ افتتاح شد. ساختمان اصلی مستقر در وسط معبد بر اساس علم جهت یابی و معماری هندی ساخته شده که تماما از جنس سنگ است. این معبد همچنین نمایشگاه هایی از زندگی مردم سووآمیناریان و تاریخ هندوستان، یک فواره ی موزیکال و باغات بسیار وسیعی دارد.

طراحی ساختمان:

طرح و نقشه ی این ساختمان از سال ۱۹۶۸ بخشی از رویای ماهاراج یوگیجی بوده است که می خواست معبدی عظیم در حاشیه ی رود یامونا بسازد و لی وی در سال ۱۹۷۱ جان سپرد.

ماهراج پراموخ سووآمی - جانشین ماهاراج یوگیجی - سعی کرد به این رویا جامه ی عمل بپوشاند و برای این کار از مریدانش نیز کمک خواست. در آوریل سال ۲۰۰۰ و پس از ۱۸ سال، بالاخره سازمان متعلق به سووآمی حدود ۲۴۰ هزار متر مربع و دولت مطلقه ی پرادش (Pradesh) حدود ۱۲۰ هزار متر مربع زمین برای این پروژه اختصاص دادند. به محض اینکه این زمین دریافت شد، ماهاراج سووآمی برای موفقیت در پروژه مراسم Puja را اجرا نمود. بنای ساختمان در ۸ نوامبر ۲۰۰۰ شروع شد و در ۶ نوامبر سال ۲۰۰۵ بطور رسمی آغاز به کار کرد. بنابراین بنای این معبد باشکوه در مدت ۲ روز کمتر از ۵ سال تکمیل شد.

اولین عملیات در این منطقه بر روی فونداسیون انجام شد اما خاک نرم اطراف رود برای ساخت چنین بنای عظیمی مناسب نبود و باید فونداسیون بسیار قدرتمندی اعمال می شد. برای ساخت چنین فونداسیونی، حدود ۴/۶ متر شن و ماسه با میله گرد ترکیب و ۱/۵ متر بتن بر روی آن ریختند. ۵ میلیون آجر پخته شده نیز ارتفاع ساختمان را ۶/۶ متر بالا برد و با مقداری بتن دیگر پوشانده شد و زمین زیر بنای اصلی معبد بدین ترتیب تکمیل شد.

۷۰۰۰ هزار استادکار به همراه ۳۰۰۰ داوطلب بر روی بنای معبد آکشاردام کار کردند و بیش از ۶۰۰۰ تن سنگ رس از راجاستان به این معبد فرستاده شد. در بین استادکاران، تعدادی کشاورز و ۱۵ هزار زن محلی نیز دیده می شد که از قحطی رنج می بردند و به واسطه ی انجام این کار توانستند درآمد مناسبی کسب کنند. اولین برش های سنگ معبد توسط ماشین انجام شد اما حجاری و تزئینات بعدی همگی با دست صورت گرفت. هر شب حدود ۱۰۰ کامیون مصالح به این معبد وارد می شد و ۴ هزار کارگر و داوطلب بر روی بنای ساختمان کار می کردند.

۳. «قلعه سرخ»

یکشنبه ۱۳۹۱ / ۱۲ / ۶

«قلعه سرخ» یا رد فورت دهلی از شاهکارهای مهم معماری هند در دوره گورکانیان است. بزرگی قلعه و اماکن متعدد آن سبب شده که همواره به عنوان یکی از مهمترین آثار باستانی در دهلی و سراسر هندوستان خود نمایی کند. فضای بسیار وسیعی پیش از ورود به قلعه وجود دارد که نوعاً جهانگردان از آن برای تصویربرداری استفاده می کنند. راهنمای ما جناب رضوی می گفت از این فضا نخست وزیر یا رئیس جمهور برای سخنرانی در اجتماعات ملی استفاده می کنند.

دستور احداث این قلعه بزرگ را شاه جهان امپراتور گورکانی، وقتی که پایتخت خود را از آگرا به دهلی تغییر داد، صادر کرد. ساخت آن نه سال به طول انجامید و در سال ۱۶۴۸ م - یعنی ۳۶۵ سال قبل - تکمیل شد. این قلعه در کنار رود یامونا قرار دارد و به شکل یک هشت ضلعی نامنظم و به وسیله دیواری از سنگهای قرمز رنگ محصور گشته که طول آن ۲/۵ کیلومتر و ارتفاع آن از ۱۶ تا ۳۳ متر متغیر است.

این بنا شامل بخش‌ها و اجزاء مختلفی است که مشهورترین آن‌ها عبارتند از: «دیوان خاص» محل ملاقات‌های خصوصی شاه‌جهان در قلعه سرخ، سه دروازه به نامهای: دروازه لاهور (دروازه اصلی قلعه)، دروازه دهلی و دروازه فیل (پیش از این دو

مجسمه باشکوه سیاه رنگ از فیل در آنجا قرار داشته که بعدها در قرن نوزدهم تخریب می‌شوند)، «چاتاچوک» یا بازار سرپوشیده، که بازاری بوده است بین دروازه اصلی و قلعه، «نقاره‌خانه» یا نوبت‌خانه که بر فراز دروازه لاهور و مقابل چاتاچوک قرار گرفته و از آنجا ۵ بار در روز یا هنگام ورود شاه یا شاهزادگان و خانواده سلطنتی نقاره می‌زده‌اند. این بنا بیش از ۳۰ متر طول و ۲۰ متر عرض دارد و کلیه بازدیدکنندگان به‌جز خانواده سلطنتی، در اینجا پیش از ورود به محوطه اصلی باید از اسب پیاده می‌شدند، «دیوان عام» که حیاط بیرونی مستقل و بزرگی است که با سنگ‌های مرمر سفید فرش شده و شاه، بر روی ایوانی در روی دیوار شرقی می‌ایستاده و با عموم دیدار می‌کرده است.

«کرسی» یا تخت شاهی که مقابل دیوار داخلی دیوان عام قرار دارد و سکوی بزرگ و شکوهمندی است که ۳ متر بالاتر از کف ایوان عام است. این تخت از سنگ مرمر با حجاری‌های ظریف و جواهر نشان ساخته شده که در ۱۸۵۷ جواهراتش را خارج کرده‌اند. «نهر بهشت»، محل اقامت شخصی شاه بوده که شاه بر ایوان آن می‌نشسته و بر رود یامونا نظاره می‌کرده است. در این قصر نهرهایی که از رود یامونا منشعب می‌شدند جاری بوده است. این شعر فارسی به خط زیبای نستعلیق در این بنا به چشم می‌خورد:

اگر بهشتی بر روی زمین است همین است و همین است همین است

«زنانه» یا اندرونی (شامل ممتاز محل که اکنون موزه است و بخش زیبا و بزرگ‌تری به نام رنگ محل به معنی محل رنگ‌ها است که اقامتگاه همسر اصلی شاه بوده است و با تزئینات طلایی و سقف منقوش و حوض مرمرینی که آب آن از «نهر بهشت» تغذیه می‌شده است جذابیتی خاص دارد).

اماکن بسیار دیگری نیز در مجموعه قلعه سرخ وجود دارد که تنها به ذکر نام آنها اکتفا می‌کنیم: لال پرده یا پرده قرمز، باغ حیات بخش، خاص محل، بُرج مِثمن، میزان عدالت، ساوان و بادان، ظفر محل، حمام، دعوت‌خانه، مسجد موتی یا مسجد مروارید و سه موزه.

قلعه دیگری نیز با همین نام در شهر آگرا یکصد و پنجاه کیلومتری دهلی مشهور است که نباید با رد فورت دهلی اشتباه گرفت.

۴. مسجد جامع دهلی

یکشنبه ۶ / ۱۲ / ۱۳۹۱

یا «مسجد جهان نما» از بزرگترین مساجد هندوستان و از باشکوهترین مساجد در جهان اسلام است. این بنا به دستور شاه جهان سازنده تاج محل در سال ۱۶۵۶ میلادی ساخته شده است. این مسجد که روبروی قلعه سرخ، در قسمت دهلی قدیم قرار دارد، یکی از مراکز مهم مسلمانان هند به شمار می‌رود. محوطه خارجی این مسجد می‌تواند بیش از ۲۵ هزار نمازگزار را در خود جای دهد و از جمله اشیاء باستانی که در این مسجد نگهداری می‌شود، قرآنی است که روی پوست آهو نوشته شده است. برای ساخت این مسجد ۵۰۰۰ کارگر به مدت بیش از ۶ سال کار کرده‌اند. سقف این مسجد دارای سه گنبد است که روی آن‌ها با مرمرهای سیاه و سفید تزیین شده است. دو مناره این مسجد دارای ۴۰ متر ارتفاع هستند.

۵. لوتوس تمپل یا معبد نیلوفر

دوشنبه ۷ / ۱۲ / ۱۳۹۱

معبد آیین بهائی یا مشرق الاذکار بهائیان در شهر دهلی نو است که از معروفترین بناهای مدرن هند به‌شمار می‌آید و به‌عنوان مادر معابد شبه قاره هند شناخته شده‌است. به معماری این بنا که به شکل گل لوتوس است جوایز معتبر بین‌المللی بسیاری تعلق گرفته و مقالات بیشماری در نشریات معتبر جهانی در باره آن نوشته‌اند. گفته می‌شود که معمار این بنا همان معمار بنای رفیع میدان آزادی تهران است. صبح روز دوشنبه برای دیدن معبد نیلوفر رهسپار شدیم که با درهای بسته مواجه شدیم گویا روزهای دوشنبه برخلاف تمام مراکز هند، معبد بهایی‌ها تعطیل است.

۶. قُطْبُ منار

دوشنبه ۷ / ۱۲ / ۱۳۹۱

از اولین بناهای عظیم هند و از نمونه‌های بارز معماری هندو-اسلامی است. قطب منار، پیوسته و ملحق به مسجد قوه الاسلام و مؤذن خانه آن است. ابن بطوطه می‌گوید: مسجد قوه الاسلام و قطب منار دهلی از نخستین عمارت‌های اسلامی در سرزمین هند می‌باشند، قبل از آن هیچ عبادت‌گاه اسلامی در آن دیار وجود نداشت. قُطْب منار در کنار مسجد قوه الاسلام در سال ۱۱۹۹ م توسط قطب‌الدین ایبک در جنوب شهر دهلی و بر روی خرابه‌های تعداد زیادی از معابد مربوط به ائین جینیسم ساخته شده‌است. امروزه هنوز ستون‌ها و بقایای معابد جین همراه با نقش برجسته‌های انسانی، گیاهی و انتزاعی آن به شکل آشکار درون بخش‌های مختلف مسجد به چشم می‌خورند. هرچند در مواردی به صورت یا بدن نقوش انسانی صدمه زده‌اند.

شاه قطب‌الدین ایبک مؤسس سلسله ممالیک هند یا سلسله غلامان است.^۸ این سلسله در انتشار اسلام در شمال هند مؤثر بودند و سلطنت دهلی را پایه‌ریزی کردند.

قطب‌الدین پیش از پادشاهی اش و پس از تحکیم سلطه غوریان در منطقه و مقام خویش، اقدام به ساخت مسجد قوه الاسلام (قبة الاسلام) در ۱۱۹۷ میلادی کرد و پس از دو سال، مطابق روش خاص و رسم غوری‌ها، دست به کار ساختن منار افتخار پیروزی در جنوب غربی مسجد شد که قُطْب منار نام گرفت. این منار بدون شک از ملحقات مسجد قوه الاسلام بوده تا جهت برگزاری اذان از آن استفاده شود اما به سبب ارتفاع زیاد آن، اذان را بر بالای بام مسجد می‌خواندند.

برخی معتقدند بنای قُطْب منار توسط بوعلی شاه قلندر برای اختصاص به قطب‌الدین بختیار کاکای اوشی (۱۱۸۷-۱۲۳۶ م) از عرفا و صوفیان بزرگ هند ساخته شده‌است. خواجه قطب‌الدین اشعار روانی به زبان فارسی داشته و از صوفیان سلسله چشتیه و

^۸. سلسله مملوک یا خاندان غلامان یا غلامشاهیان سلسله ای از حاکمان مسلمان در هند بود که توسط قطب‌الدین ایبک، فرمانده تُرک تورانی نژاد بنیان گذاشته شد. این سلسله از ۱۲۰۶ تا ۱۲۹۰ م دوام داشت.

از مریدان خواجه معین‌الدین چشتی و فرید الدین مسعود گنج شکر بوده‌است. وی از بغداد به هند آمد و در آنجا زندگی کرد. قطب‌الدین آیبک ضمن استقبال گرم از قطب‌الدین بختیار کاکای به او مقام «شیخ‌الاسلامی» داد اما او نپذیرفت. آرامگاه او در نزدیکی قطب منار واقع است.

قطب‌الدین آیبک فقط توانست قسمتی از طبقه اول منار را بسازد. هیچگونه اطلاعی در دست نیست که قطب‌الدین نقشه ساخت چند قسمت یا طبقه منار را در دست داشت. شمس‌الدین التتمش داماد قطب‌الدین در ۱۲۳۰ م سه طبقه دیگر را به قطب منار ناتمام اضافه کرد. آخرین قسمت منار، در سال ۱۳۱۶ م توسط فیروزه شاه تغلق ساخته شده‌است.

ارتفاع این منار عظیم ۷۲/۵ متر است که بلندترین بنای آجری دنیا و بلندترین برج در هند است. قطر آن در پایه ۱۳/۸ متر و در بالا ۳ متر است. شمار پله‌های آن از ابتدا تا بام ۳۹۹ پله است!! این بنا از سنگ ماسه‌ای قرمز و قهوه‌ای روشن و سنگ کوارتزی خاکستری ساخته شده و دوردیف آن نیز با مرمر سفید ساخته شده‌است و تزئینات روی این منار بی‌نظیر است.

مسجد قوه الاسلام

در کنار قطب منار، بقایای مسجد قوه الاسلام اولین مسجد ساخته شده توسط سلاطین دهلی است. یک حیاط مستطیل شکل است که توسط شبستان‌ها احاطه شده‌است و همانطور که در کتیبه سردر ورودی اصلی شرقی ثبت شده‌است شامل، بناها و ستون‌های حک شده و باقی‌مانده اجزاء معماری ۲۷ معبد هندو و جین است، که توسط قطب‌الدین آیبک تخریب شد.

اکنون از مسجد اصلی قوه الاسلام تنها برخی آثار آن بر جای مانده‌است. در دیوارهای این مسجد نقوش، تزئینات اسلامی و آیات قرآن کریم به چشم می‌خورد و سبک معماری آن نیز هندو-اسلامی است.

وجود یک ستون مرموز از فلزی ناشناخته در صحن اصلی مسجد قوه الاسلام مجموعه قطب منار را جذابتر می‌کند. این ستون آهنی مربوط به قرن چهارم یا پنجم میلادی است و فلز آن از آلیاژ ناشناخته‌ای است که هرگز زنگ نمی‌زند و رنگ عوض نمی‌کند و فرسوده نیز نمی‌شود.

بر اساس اسناد تاریخی این ستون در زمان سلطنت پادشاهان آریایی گوپتا که با ساسانیان در ایران ارتباطات بسیار دوستانه‌ای داشتند، پیدا شد و خود آنها هم از ماهیت این ستون خبر نداشتند و آن را به احترام خدای آریایی ویشنو در مقابل معبد او قرار دادند و بعدها مسلمانان در جای معبد، مسجد قوه الاسلام را بنا کردند و این ستون همچنان در صحن مسجد باقی‌ماند. وزن ستون فلزی بیشتر از شش هزار کیلوگرم است و عامه مردم هند حلقه کردن دست از پشت، دور این ستون را خوش یمن می‌دانند.

بلندی این ستون فلزی ۲۱/۷ متر و وزن آن بیش از شش تن است. در روی ستون کتیبه‌ای به زبان سانسکریت و به خط براهمی دیده می‌شود که مربوط به سده ۴ میلادی است.

۷. دروازه هند

سه شنبه ۹۱/۱۲/۸

عصر روز سه شنبه از خانه فرهنگ تا دروازه هند یا به تعبیر خود هندی‌ها «ایندیا گیت» پیاده رفتیم. دروازه هند، در محوطه‌ای بسیار بزرگ تقریباً در وسط دهلی نو قرار دارد. نورپردازی شبانه‌گاهی اش بسیار زیبا است. این بنای باشکوه با ارتفاع ۴۲ متر توسط سِر ادوین لیتینز، معمار بریتانیایی طراحی شده و در محوطه‌ای باز و نزدیک به مجموعه زیبای کاخ ریاست جمهوری هند در سال ۱۹۳۱ به عنوان بنای یادبود ملی هند ساخته شده است. این بنا به‌عنوان یادبود تمامی جنگ‌های هند شناخته

می‌شود و نشان برجسته‌ای است برای یادآوری ۹۰ هزار سرباز هندی ارتش بریتانیا که در جنگ جان خود را از دست داده‌اند. این سربازان در مبارزه برای امپراتوری بریتانیا در هند، و یا بیشتر در جنگ جهانی اول و همچنین در جنگ سوم انگلیس و افغانستان جان باخته‌اند. نام این سربازان بر دیوارهای این بنا حک شده‌است.

این بنا از سنگ ماسه قرمز و گرانیت ساخته شده‌است. در ابتدا، مجسمه جرج پنجم پادشاه بریتانیا در زیر سایه‌بان کنونی در آستانه دروازه هند ایستاده بود که پس از استقلال هند، این مجسمه با یادبودی از سرباز گمنام ارتش هند از جنس مرمر سیاه و به صورت یک مشعل فروزان تعویض شد که به نام «شعله جاویدان سرباز» نام‌گذاری شده‌است. پیوسته سربازی مانند يك مجسمه بی حرکت به نشان احترام در زیر سایه بان و مقابل مشعل ایستاده‌است.

۸. مقبره یا درگاه نظام‌الدین اولیاء (۱۲۳۸ - ۱۳۲۵ میلادی)

سه شنبه ۱۳۹۱/۱۲/۸

در میدانی شلوغ نزدیک مقبره همایون، محله‌ای است که دست فروشان اجناس مورد نیاز مسلمانان را در معرض فروش قرار داده‌اند. این منطقه به محله نظام‌الدین مشهور است و گویا مسلمان نشین است. اجناسی چون عود و خوراکی‌های مختلف به فروش می‌رسد. در مقابل برخی از غذاخوری‌ها تعدادی بینوا و فقیر منظم نشسته‌اند تا ثروتمندانی که به زیارت خواجه نظام‌الدین می‌روند، بانی شوند و با خرید یک فیش غذا آنان را سیر نمایند. هر قدر به زیارتگاه نزدیک تر می‌شویم کوچه‌ها تنگ تر و بوی ظرف‌های گل‌های محمدی که به فروش می‌رسند بیشتر می‌شود. مردم با خرید یک ظرف گل تازه و چیده شده، گل‌ها را بر روی قبرها می‌ریزند. بر روی قبرخواجه نظام‌الدین بیش از نیم متر گل تازه ریخته شده بود.

گفتنی است نظام الدین اولیاء از مشایخ بزرگ صوفیه هند واز بزرگان فرقه چشتیه بوده است . او متولد سال ۱۲۳۸ میلادی در شهر بدایون ایالت اوتارپرادش بوده است. این مکان در نزد هندیان مسلمان بسیار مقدس است گفته می شود حتی غیر مسلمانان هند نیز به زیارت درگاه وی می روند. سال وفات وی را ۷۲۵ هـ.ق ثبت کرده اند. در مجموعه زیارتی گذشته از دو بنای بزرگ مقبره وی و شاگردش، قبرهای متعددی در میانه راه و یا در مقبره های کوچک و بزرگ محوطه قرار دارد. تابلو سنگی در مجموعه مقبره وجود دارد که گویای آن است. نظام الدین از سادات و از نسل اهل بیت بوده است. در داخل مقبره وی اینگونه نوشته شده است: «سلطان المشایخ محبوب حضرت خواجه سید نظام الدین اولیاء الهی» و با عبارات «یا الله» و «یا محمد» مجموعه مقبره مزین شده است. مسلمانان داخل مقبره می شوند طواف می کنند و اذکاری را به لب می رانند.

در ده متری مقبره زیبای خواجه نظام الدین، قبر شاگرد او شاعر معروف هند امیر خسرو دهلوی است. برسر در آن اینگونه نوشته شده است: «مزار سلطان الشعراء طوطی هند حضرت ابوالحسن امیر خسرو دهلوی» در داخل مقبره، بر فراز قبر این اشعار به چشم می خورد :

ای چهره زیبای تو رشک بتان آذری هرچند وصفت می کنم لیکن از آن بالاتری

آفاقها گردیده ام مهر بتان ورزیده ام بسیار خوبان دیده ام لیکن تو چیز دیگری

مسجدی باستانی که چند صد سال از ساختش می گذرد نیز وجود دارد. وقت نماز مغرب است. نماز جماعت برپا می شود. ولی در حیاط و مجموعه مزار افزون بر شصت نفر هستند که نه تنها در نماز جماعت شرکت نمی کنند بلکه نماز فرادا هم نمی خوانند. حتی روحانیان سنی نیز در میان ایشان دیده می شود. دقیقاً بر خلاف آنچه در مکه و مدینه دیده می شود.

بعد از نماز به مناسبت ایام وصال خواجه نظام الدین نقاله خوانی در حیاط برپا می شود. یکی از خادمان حرم می گفت این برنامه هر سال در سالگرد وصال به مدت پنج روز پس از نماز مغرب برپا می شود و اوج آن در روز جمعه ساعت ۱۱ است. ترجیع بند اشعار هندی نقال خوانان «یا محمد یا حبیب الله» است. گفته می شود هر سال یک روز برای وی در این محل مجلس یادبود تشکیل می شود و هزاران مسلمان در آنجا اجتماع می کنند و از طرف خطباء خطبه‌ها خوانده می شود. چه بسا جلسه روز جمعه همین مجلس بوده باشد.

۹. مقبره شهید ثالث در آگرا

چهارشنبه ۱۳۹۱/۱۲/۹

صبح روز چهارشنبه دهلی را به قصد آگره یا آگرا سومین شهر بزرگ در ایالت اوتار پرادش ترك کردیم. به پیشنهاد جناب آقای دکتر خواجه پیری از جاده قدیم به آگرا رفتیم تا با زندگی مردم هند بیشتر آشنا شویم. اگرچه فاصله دهلی تا آگرا کمتر از صد و پنجاه کیلومتر بود ولی به جهت جاده نا مناسب و شلوغ افزون بر چهار ساعت در راه بودیم.

آگرا درکنار رودخانه یامونا (جمنا) قرار گرفته است. در کتب کهن از این شهر با عنوان آگره و «آگرهبانا» یاد شده و معنای آن را «پردیس» یا «بهشت» گفته اند. شاید امروزه این اسم چندان با مسما نباشد ولی گفته می شود در قرن های ۱۶ یا ۱۷ میلادی به ویژه در دوران پادشاهی اکبر شاه، جهانگیر و شاه جهان به راستی تمثالی از پردیس در روی زمین بوده است.

هنگام اذان ظهر به مقبره شهید ثالث در یکی از خیابانهای شلوغ آگرا که گویی مرکزی در داد وستد کالا داشت، رسیدیم. صحن نسبتاً بزرگی داشت و می شد تا اتومبیل هایمان را به داخل ببریم. مقبره در قسمت جنوبی صحن بود و سفت کاری دو بنای بزرگ در دو طرف مقبره - که محل زیارت - بود به اتمام رسیده بود و کارگران در حال نصب اولین درب چوبی مساجد نوساز بودند. ساختمان جدید دقیقاً نظیر قسمتهای جدید در مسجد مقدس جمکران بود... روزهای بعد متوجه شدیم مهندس ساختمان اینجا همان مهندسی است که مساجد کناری جمکران را طراحی کرده است. استاد مرادی از قول دکتر خواجه پیری گفت که بانی طرح توسعه مقبره شهید ثالث، مقام معظم رهبری است. نماز جماعت برپا شده بود و تعداد انگشت شماری از شیعیان در مسجد کوچکی که در انتهای صحن قرار داشت مشغول نماز بودند. بعد از نماز به زیارت شهید ثالث رفتیم.

قاضی نورالله شوشتری مشهور به شهید ثالث به سال ۹۵۶ ق (۱۵۴۹م) در شهر شوشتر به دنیا آمد. دروس ابتدایی و همچنین کتب اربعه، فقه اصول، کلام و ریاضیات را نزد پدرش سید شرف الدین فرا گرفت. برای تکمیل تحصیلات راهی مشهد مقدس شد و سالها در آنجا حضور داشت. قاضی نورالله در سال ۹۹۳ (۱۵۸۴م) از مشهد مقدس به قصد شهر (آگره) مرکز حکومت گورکانیان، روانه هند شد. اکبرشاه در آگرا حکومتی آرام را پادشاهی می کرد. گویند وی از نسل تیمور پسر همایون شاه بود که با تصرفاتش سلطنتی بزرگ تشکیل داد و علاقه زیادی به عمران و آبادی داشت و عنایت خاصی به مسائل فلسفی داشت اما عقیده چندان محکمی نسبت به دین خاصی نداشت. همین نگرش او موجب گشت که به فکر ارائه دینی مشترک از کل ادیان بیافند و سپس هندوستان محل زندگی ملحدین گردد. پس از گذشت مدتی قاضی نورالله شوشتری در

شهر لاهور - به منصب قضا دست یافت و همزمان ۱۴۰ اثر از جمله سه اثر مشهور «احقاق الحق» و «سوارم المهرقه» و «مصائب النواصب» را نوشت. آثار او جنبه علمی فقهی و ادبی داشت. گفته شده قاضی نورالله شوشتری اولین کسی است که فرهنگ شیعی را در هند رواج داده بود. یکی دیگر از آثار او «مجالس المؤمنین» است که حاوی موضوعاتی در جغرافیای اماکن و تاریخ شیعی است.

چگونگی شهادتش را محدث قمی بیان داشته که تلخیصی از آن را بیان می‌داریم: «... قاضی نورالله مشغول به قضاوت و همچنین نویسندگی در خفاء بود تا اینکه سلطان اکبر از دنیا رفت و جهانگیر شاه بر تخت نشست. علمای دربار و مقرب درصدد فتنه و برانگیختن شاه علیه قاضی برآمدند و نزد او به سعایت پرداختند، که قاضی شیعه است و خود را ملزم به مذاهب اربعه نمی‌داند و فتوایش با فتوای مذهب امامیه تطبیق می‌کند. جهانگیر شاه بیان آنان را برای اثبات تشیع قاضی کامل ندانست و گفت: این دلیل کامل نیست. آنان به حيله دیگری دست زدند. شخصی را به عنوان شاگرد مامور او کردند. شاگرد نفوذی، به نوشته‌های وی از جمله «مجالس المؤمنین» پی برد و درخواست آن نمود. وی کتاب را از قاضی گرفت و از آن نسخه‌ای برداشت و نزد علمای دربار برد. آنان نیز این کتاب را به عنوان سند تشیع قاضی نورالله به جهانگیر شاه عرضه کردند و به سلطان گفتند که او در کتابش چنین و چنان گفته است و استحقاق اجرای حد دارد. جهانگیر شاه گفت: حدش چیست؟ آنان گفتند: ضربه زدن با شلاق... شاه کار را بر آنان واگذار کرد و آنان بلافاصله حد را اجرا کردند. قاضی نورالله در سال ۱۰۱۹ ق. در حالی که حدود هفتاد سال عمر داشت در زیر شلاق کشته شد. می‌گویند بر بدن قاضی نورالله با چوب خاردار آنچنان زدند که بدنش قطعه قطعه شد». امروز مزار او در آگرا زیارتگاه شیعیان است.

چهارشنبه ۱۳۹۱/۱۲/۹

یکی از پرآوازه‌ترین بناهای جهان و آرامگاه زیبا و باشکوهی است که در نزدیکی شهر آگره یا آگرا و در ۲۰۰ کیلومتری جنوب دهلی نو پایتخت هند واقع شده است و یکی از عجایب هفتگانه جدید دنیا به‌شمار می‌رود.

این بنا به دستور شاه جهان، پنجمین امپراتور گورکانی هند به منظور یادبود همسر ایرانی تبارش، ممتاز محل که در سال ۱۶۳۱م در سفری جنگی به‌هنگام وضع حمل فوت کرد بنا شده است. خود شاه‌جهان نیز بعدها در همان جا به خاک سپرده شد.^۹

همانطور که مشخص است، نام این بنا، ایرانی است. این ساختمان بر پایه مخلوطی از معماری ایرانی، هندی و اسلامی بنا شده است و در ساخت آن ۲۰،۰۰۰ هنرمند و معمار از نقاط مختلف آسیا به‌خصوص ایران، شبه قاره هند، آسیای میانه و آناتولی شرکت داشته‌اند. آغاز ساخت تاج‌محل سال ۱۶۳۲م (۱۰۴۲ ش) بوده و در سال ۱۶۴۷م (۱۰۵۷ ش) تکمیل شده است.

درگذشت ممتاز محل و وصیت او

شاه جهان و بانو ممتاز محل در سال ۱۶۱۲ ازدواج کردند و ۱۸ سال با یکدیگر زندگی کردند و ثمره این ازدواج ۱۴ فرزند بود که هفت تن زنده ماندند و بزرگ شدند. ممتاز محل همسر دوم شاه‌جهان بود که در ۱۷ جون ۱۶۳۱ میلادی در هنگام تولد چهاردهمین فرزندش جان باخت.

در یکی از حمله‌های جنگی، شاه‌جهان ممتاز محل را که بسیار دوست می‌داشت همراه برده بود. او باردار و در ماه‌های آخر

^۹. شاه جهان اگرچه بناهایی با شکوه چون تاج محل را خلق کرده است ولی نباید از یاد برد که همو بود که اجازه قتل شهید ثالث، قاضی نورالله شوشتری را نیز صادر کرد.

بارداری بود. این نوزاد چهاردهمین فرزند وی بود که ممتاز محل به دنیا آورد و دختر بود که نامش را «گوهره بیگم» گذاشتند. اما ممتاز محل در اثر وضع حمل جان باخت. هنگام درگذشت «ممتاز محل» ۳۹ سال بیش نداشت او از شوهرش درخواست کرد که پس از وی زنی نگیرد و برای او آرامگاهی بسازد که بدان نام وی جاوید بماند.

مرگ ناگهانی «ممتاز محل» پادشاه را دچار غم و اندوه ساخت. شاه داغدیده پس از تفکر و تدبیر بنا به وصیت او تصمیم گرفت بنائی بر مزار محبوبش بسازد تا شاهی بر عشقش باشد، از اینرو طراحان، مهندسان و استادکاران را از گوشه و کنار دنیا گرد آورد تا آرامگاهی را بسازند که آخرین دستاورد معماری گورکانی گردد.

به نوشته تاریخ نگاران، شاه جهان در پی درگذشت محبوبترین همراه زندگی اش خلعت شاهانه اش را به عباى سفید عوض کرد و یک سال سوگوار بود. شاهی که قبلا برای توسعه دامنه سلطنتش خون فراوانی ریخته بود، گوشه نشین شد و برای مدتی دخترش «جهان آرا» به امور دولتی پرداخت. روایت حاکی است که موهای سیاه شاه جهان طی یکی دو ماه سوگواری سفید شد.

شاه جهان پس از آنکه از چنگ رخوت رها شد، در اجرای وصیت ممتاز محل بهترین معماران و خوشنویسان را از سراسر هند و بیرون از آن فرا خواند تا بنای یادبود محبوب از دست رفته اش را در شهر آگرا، پایتخت امپراتوری گورکانی، بسازند.

تاریخ نگاران آن دوران، از این بنای یادبود با نام «روضه ممتاز محل» یاد کرده اند و برخی بر این نظراند که «تاج محل» مخفف «ممتاز محل» است. «پیتر ماندی»، جهانگرد اروپایی سده ۱۷ میلادی نیز در نوشته هایش از «تاج محل، ملکه دربار گورکانی» نام می برد. خود شاه جهان هم که سال ها بعد، به دست پسرش اورنگ زیب شکست خورد و مدتی در زندان قلعه سرخ یا لال

قلعه به سر برد، پس از درگذشت کنار ممتاز محل زیر گنبد تاج محل به خاک سپرده شده‌است.

معماری باغ و ساختمان تاج محل

شاه جهان جایگاهی را در کنار «رود یمونا جمنا» برای این بنای بزرگ برگزید. تاج محل آرامگاهی است با ۵۸ متر بلندی، ۵۶ متر پهنا که در نزدیکی اگرا در ایالت اوتار پرادش هندوستان بر روی یک تخته عظیم ۱۰۰ × ۱۰۰ متر مرمیرین ساخته شده‌است. این بنای بزرگ، در یک باغ پهناور ۱۸ هکتاری قرار دارد، که در مرکز این باغ یک نهر آب طولانی وجود دارد که به شیوه باغ‌های ایرانی ساخته شده‌است.

شاه جهان قصد داشت برای خود نیز آرامگاهی در کران دیگر «رود جمنا» و برابر آن بسازد و این دو بنا را با پلی به یکدیگر متصل سازد به‌نشانه آنکه پیوند او و همسرش از جریان زمان هم در می‌گذرد. قرار بود که بر خلاف نمای تاج محل که از مرمر سفید است، آرامگاه شاه از مرمر سیاه باشد. اما سرنوشت بر این شد که آرامگاه دوم هرگز برپا نشود و شاه در کنار همسرش آرام گیرد.

تاج محل از سال ۱۹۸۳ جزو میراث جهانی یونسکو درآمده و در نظر سنجی بزرگ جهانی در سال ۲۰۰۷ میلادی که در ۸ ژوئیه همان سال نتیجه آن اعلام گردید این بنا در شمار یکی از عجایب هفتگانه جهان در دوران حاضر شناخته شد.

در دو طرف بنای اصلی دو بنای کوچکتر و قرینه به‌چشم می‌خورد که در سمت غرب یک مسجد سه‌گنبدی وجود دارد که از ماسه‌سنگ (قهوه‌ای مایل به قرمز) ساخته شده و در شرق بنایی است که زمانی به مثابه مهمان‌سرا به کار می‌رفته‌است.

گیوین هامبلی، نویسنده کتاب «شهرهای هندوستان گورکانی»، می‌نویسد که ریشه‌های ایرانی تاج محل، نخستین و

پایدارترین برداشتی خواهد بود که یک دانش پژوه رشته معماری اسلامی با دیدن این بنای یادبود حاصل می‌کند. به نظر او، تاج محل یک نمونه از معماری صفوی است و در واقع، نمایانگر حد اعلای نبوغ ایرانی در هنر معماری در خاک هند است. هامبلی با استناد به سخنان هرمان گوتز، کارشناس تاریخ هنر، می‌افزاید: «تاج محل از بهترین نمونه‌های معماری است که با ذوق و سلیقه صفوی انجام شده است... در تاج محل موارد معدود انحراف از ارتدکسی هنری صفوی را می‌توان مشاهده کرد که شامل «چتری‌های راجپوت» «پیرامون گنبد و تفاوت‌هایی در تناسب میان گنبد و پایه آن می‌شود. گلدسته‌ها هم که احتمالاً با الهام از آرامگاه «محمود خلجی» «در» ماندو «ساخته شده‌اند، اندکی متفاوت‌اند. از غریب روزگار است که یکی از عجایب جهان» که کمترین ارتباط را با هنر گورکانی (مغولی) دارد، به نمونه کلاسیک و نماد تمدن گورکانی تبدیل شده است.»

نوشته روی قبر

آرامگاه تاج محل در جهان سمبل عشق شناخته می‌شود. در داخل آرامگاه یا درگاه تاج محل (از عجایب هفتگانه جدید جهان در یونسکو) قبر شاه جهان و ارجمندبانو وجود دارد که با سنگ مرمر یکپارچه تزئین شده است کنار سنگ مرمر قبر سمت راست به خط نستعلیق فارسی رایج دوره صفویه نوشته شده است: مرقد منور ارجمندبانو بیگم مخاطب بممتاز محل متوفی سنه...

کنار سنگ گور شاه جهان نیز نوشته شده است: مرقد مطهر اعلی حضرت فردوس آشیانی صاحبقران ثانی شاه جهان طاب ثراه سنه (۱۰۷۶ ق)

۱۱. شهر معابد

جمعه ۱۱ / ۱۲ / ۱۳۹۱

در آخرین روز اقامت در دهلی به منطقه ای موسوم به شهر معابد رفتیم که در دو طرف خیابان بزرگ منطقه معابد متعدد فرقه های گوناگون قرار داشت. هر فرقه در مساحتی بسیار بزرگ معبد خود را بنا کرده بودند. مجسمه های گوناگون و مرتفع و همچنین سالن های بزرگ ویژه مراسم ها در معابد تعبیه شده بود.

بخش پنجم: ضمیمه ها

ضمیمه ۱: برنامه و زمانبندی سفر

ضمیمه ۲: قیمتها

ضمیمه ۳: منابع

ضمیمه ۴: گزارش تصویری

ضمیمه ۱: برنامه و زمانبندی سفر

تاریخ	زمان	مکان	دیدار شونده	موضوع
جمعه	۱۴/۴۵ پرواز از ایران به سمت دهلی	فرودگاه امام خمینی تهران		
شنبه ۵ اسفند ۹۱	صبح ساعت ۹	خانه فرهنگ جمهوری اسلامی	احمد عالمی معاون رایزن فرهنگی ج ۱۱	معرفی اجمالی هند چالشها و رویشها
	ساعت ۱۱	مقبره همایون تمب		آثار باستانی
	ساعت ۱۳	دفتر نمایندگی ولی فقیه	حجة الاسلام مهدوی پور نماینده رهبری در هند	بررسی راههای ارتباطی دارالحدیث با ظرفیت ها هند
	ساعت ۱۷	آکشاردهام		مجموعه تالارها و موزه های فرقه ای از هندو ها(معاصر)
یکشنبه ۶ اسفند ۹۱	ساعت ۱۰	حوزه علمیه شهید و مقبره شهید رابع	سید محمد علی تقوی رییس مدرسه	شناسایی حوزه و نیازهای طلاب
	ساعت ۱۱	مسجد جامع شیعیان		
	ساعت ۱۱/۳۰	موزه و کاخ قلعه سرخ		مجموعه بناهای باستانی (ابتدای سده ۱۱ هجری)
	ساعت ۱۳/۳۰	معبد جین ها(فرقه ای)		

		از هندوها)		
		معبد سیک ها	ساعت ۱۴	
		مسجد جامع اهل سنت و بازدید از بازار سنتی چندی چوک	ساعت ۱۵	
	آرامگاه خان خانان چشتی (از صوفیه) مسجد و خانقاه	درگاه شاه ابوالخیر	ساعت ۱۸	
		معبد بهایی ها (لوتوس)	ساعت ۱۰	دوشنبه ۷ اسفند
		معبد فرقه ای از هندوها	ساعت ۱۱	
		مکان تاریخی قطب منار	ساعت ۱۱/۳۰	
	بررسی راهکارهای همکاری بین دارلحدیث و جامعة المصطفی	حجة الاسلام مهدوی رئیس جامعه المصطفی و معاونان ایشان	ساعت ۱۵	
	جایگاه عقل عرفان و حدیث در دوره های گوناگون هند و تلاشهای شیعه و نیازهای علمی در عصر حاضر	پرفسور سید علی محمد نقوی رئیس دیارتمان مطالعات اسلامی شیعه علیگر	ساعت ۱۹	
	دروازه هند	ایندیا گیت	ساعت ۱۵	سه شنبه ۸ اسفند
		مقبره و مسجد خواجه نظام الدین اولیاء	ساعت ۱۷	

رونمایی از یک کتاب و جلسه با روحانیون شیعه و سنی	دکتر علی لاریجانی رییس مجلس	خانه فرهنگ جمهوری اسلامی	ساعت ۱۹/۳۰	
		حرکت به طرف آگرا	ساعت ۷	چهارشنبه ۹ اسفند
		مقبره شهید ثالث	ساعت ۱۳	
		تاج محل	ساعت ۱۷	
		حرکت به طرف علیگر	ساعت ۶	
معرفی اجمالی دانشکده	پرفسور عاصف	دپارتمان ادبیات فارسی	ساعت ۱۰	پنجشنبه ۱۰ اسفند
معرفی کتابخانه و نسخ خطی و کتابخانه فارسی و اردو	دکتر امجد علی معاون کتابخانه	کتابخانه مولانا ابوالکلام آزاد	ساعت ۱۱	
معرفی رشته ها و مواد درسی دانشکده و معرفی کتابخانه اختصاصی	دکتر سید طیب رضا نقوی معاون دپارتمان	دانشکده الهیات رشته مطالعات اسلامی گرایش شیعی	ساعت ۱۲	
		مرکز علوم القرآن علیگر و موزه آثار سر سید احمد خان	ساعت ۱۴	
		حرکت از انجمن اسلامی دانشجویان ایرانی علیگر به طرف دهلی	ساعت ۱۵/۳۰	پنجشنبه ۱۰ اسفند
		شهر معابد هندو ها	ساعت ۱۰	جمعه

معرفی تلاشها و ابداعات مرکز در جهت حفظ و نشر آثار خطی اسلامی	دکتر خواجه پیری	مرکز مخطوطات و میکرو فیلم نور	ساعت ۱۴	۱۱ اسفند
--	-----------------	-------------------------------	---------	----------

ضمیمه ۲: قیمتها

نرخ برخی اقلام و هزینه ها در هند

هر ۱۰۰ دلار ۵۳۸۰ روپیه	برابری دلار با روپیه (در اسفند ۹۲):
هر ۱۰۰ دلار ۳۷۰۰۰ - ۳۶۰۰۰ ریال	برابری دلار با ریال ایران (در اسفند ۹۲):
	الف) هزینه ها:
بین ۱۰۰۰ تا ۱۵۰۰ دلار	هزینه زندگی مناسب در شهرهای مختلف، برای یک خانواده دو نفره
۵ روپیه (که به صورت تساعدی افزایش میابد)	بهای مصرف برق در هر کیلوات
در شهرهای بزرگ (دهلی و بمبئی): ۸۰۰۰ تا ۲۰/۰۰۰ روپیه	اجاره یک دستگاه آپارتمان یک خوابه مناسب دانشجویی
و در شهرهای کوچک ۵۰۰۰ تا ۱۵/۰۰۰ روپیه	
۶۰۰ تا ۵۰۰ روپیه	هتل در محله بهار گنج (منطقه متوسط نشین) برای هر نفر در هر شب
۲۰۰ روپیه	اطاق دو تخته در زیارتگاه شهید ثالث
بین ۸۰ تا ۱۰۰ روپیه	بلیط مترو بستگی به مسافت
۱۰ روپیه	بلیط اتوبوس بستگی به مسافت
۶۰۰ روپیه	تاکسی دربست
۱۰۰ تا ۱۵۰ روپیه	موتور سه چرخه
۵۰۰ روپیه	بلیط قطار علیگر - دهلی

بلیط مراکز دیدنی
 بلیط تاج محل (عجایب هفتگانه)
 هزینه تحصیل در دوره دکتری در دانشگاه علیگر ورودی
 حقوق یک استاد تمام (پرفسور) هیئت علمی در علیگر
 برای هندی‌ها معمولا: ۱۵ - ۱۰ روپیه و برای خارجی‌ها بین ۲۰۰ - ۲۵۰ روپیه
 برای هندی‌ها ۲۰ روپیه و برای خارجی‌ها ۷۵۰ روپیه
 ۸۰۰ دلار و شهریه برای هر سال ۲۰۰۰ روپیه
 ۱۰۰/۰۰۰ روپیه

(ب) نرخ اقلام ضروری

بنزین هر لیتر	۷۰-۵۳ روپیه
کرایه ایاب و ذهاب برای هر نفر با تاکسی برای ۱ کیلومتر	۳۰-۱۵ روپیه
یک سیلندر گاز خانگی	۴۰۰۰-۱۵۰۰ روپیه
مرغ هر کیلو	۲۴۰-۱۶۰ روپیه
گوشت گوسفند و یا بز	۳۵۰-۲۸۰ روپیه
گوشت بوفالو	۱۲۰ روپیه
روغن هر کیلو	۱۲۰-۱۰۰ روپیه
برنج هر کیلو	۱۲۰-۳۰ روپیه
حق مشاوره پزشکی عمومی	۵۰۰ - ۲۰۰ روپیه
حق مشاوره پزشکی متخصص	۷۰۰-۱۵۰۰ روپیه
چای یک کیلو	۴۱۶ روپیه
بادام هندی یک کیلو	۱۰۰۰ تا ۱۲۰۰ روپیه
یک بسته نان تُست	۵۰ روپیه
آب معدنی	۲۵-۲۰ روپیه
یک پرس غذای معمولی بازاری (دو سیخ کباب کوچک و مقداری برنج)	۲۰۰ روپیه

یک پرس غذای آشپزخانه رایزنی فرهنگی (غذای معمولی مثل کوکو سیب زمینی)

سیب کیلویی

موز دانه ای

امرود(میوه محلی) کیلویی

۲۰۰ روپیه

۸۰ روپیه

۲ روپیه

۴۰ روپیه

ضمیمه ۳ : منابع

کتاب آشنایی با کشور هندوستان، احمد عالمی ، رایزنی فرهنگی سفارت جمهوری اسلامی ایران.

کتاب راهنمای آموزش عالی و تحصیلات تکمیلی در هندوستان، رایزنی علمی سفارت ج ا ایران.

و سایت های معتبر اینترنتی.

ضمیمه ۴ : گزارش تصویری